

De kunst van het struinen

Voetwijzer voor vrije wandelaars

Peter Spruijt

**voor iedereen die houdt van zwerven grasduinen vrijbuiten banjeren
dalven flaneren landlopen lanterfanten loslopen dolen dwalen
pelgrimeren kuieren sloffen dauwtrappen drentelen stiefelen slenteren**

vereniging van
vrije wandelaars

Waarom lid worden van Nemo?

Nemo is geen museum, maar een vereniging voor iedereen die houdt van wandelen, struinen, kuieren en zwerven. Voor vrijbuiters en flaneurs, pelgrims en landlopers, doorlopers en omlopers.

Wandelen is niet alleen de gezondste manier van (traag) voortbewegen, maar ook de meest aardse manier van kijken en beleven: stapsgewijs en buiten de gebaande paden. Wandelen is een kunst...

Wat doet Nemo?

- * wandelingen voor/door leden; elke week dagtochten en regelmatig wandelweekends,
- * wandelingen voor het behoud en de toegankelijkheid van voetpaden
- * experimentele wandelingen (struinen, wandeltheater, gedichten, avond- en nachtwandelingen)
- * Tijdschrift de Vrije Wandelaar
- * Aanbod van vrijwilligerswerk,
- * Bezoekerscentrum *Nemoland* in Polen
  - verblijf voor Nemo-leden, wandelen, eten bij boeren en kunstenaars
  - meehelpen, vrijwilligerswerk, kinderactiviteiten, workshops en evenementen
  - studentenuitwisseling en stages,
  - projecten voor duurzame ontwikkeling

Waar wandelt Nemo?

Nemo zoekt de onbekende voetpaden in de marges van het vergeten landschap: via sluiptwegen, achterommetjes, tuinpaden, grasdijken, boerenerven, stegen, jaagpaden, vrijerslaantjes, schapedriften, kerkepaden. Zelfs onder het asfalt en beton van de stad bloeit het stadslandschap waar de struiner zijn weg zoekt. Juist in de marges van het (stads) landschap, in het achterland, onland, de rafelranden en tussengebieden, ligt het verleden nog zichtbaar aan de oppervlakte en is de toekomst eerder zichtbaar dan elders. De tijd krijgt er meer dimensies en vormen; een wandelaar wordt in dit gebied een tijdsreiziger in een mythisch landschap!

- * **Wandelen en struinen over ongebaande paden**
- * **Acties voor het behoud en de toegankelijkheid van voetpaden**
- * **Bezoekerscentrum Nemoland Polen**

'Niemand mag hier lopen...'

Nemo is Latijn voor niemand; zo heet elke wandelaar als hij zich laat verrassen door het toeval en zijn grenzen overschrijdt in het land van bordjes en prikkeldraad. Net als Odysseus, de stripfiguur Little Nemo en Captain Nemo van Jules Verne, wordt de wandelaar een ontdekkingsreiziger in Niemandland waar alleen 'Niemand' mag komen, te voet naar een onbekende horizon...

Wandelaars horen bij het landschap

Onverharde voetpaden zijn niet alleen belangrijk voor wandelaars; ze zijn ook belangrijk als ecologische (verbindings)zone. Door te wandelen blijven paden behouden en daarmee de natuurwaarden beschermd. Voetpaden horen bij het cultureel erfgoed; door te wandelen lees je de geschiedenis en de verhalen van het landschap en de mensen die er liepen. Wandelen houdt de verhalen levend en scheidt nieuwe verhalen. Een landschap zonder (wandel)verhalen verkommt als een mens zonder geheugen...

Wandelen om paden open te houden

Tijdens wandelingen merk je dat steeds meer voetpaden afgesloten, opgeheven of geasfalteerd worden. Als recreant is de wandelaar welkom op uitgezette routes, maar als vrije wandelaar wordt hij vaak verjaagd door boze eigenaren, verbodsbordjes en snelverkeer. Eenvoudige voorzieningen als overstapjes en bruggetjes ontbreken. Nederland verhekt. Langs prikkeldraad en schrikdraad zoekt de wandelaar zijn weg. Nemo zoekt openingen waar anderen omlopen en laat zich niet weggagen door onterechte verbodsbordjes. Ook in de politieke wandelgangen en in de rechtszaal komt Nemo op voor de belangen van de wandelaar

Het hart van Nemo:

Bezoekerscentrum Nemoland Polen

Omdat alle wandelingen in wezen rondwandelingen zijn rond een magisch middelpunt heeft ook Nemo een centrum. Het hart van Nemo klopt in het Poolse Reuzengebergte. Daar ligt Nemoland. Juist in Polen, omdat Polen staat voor het mooiste en onbekendste wandelland van Europa. Juist omdat Polen eeuwenlang het achterland van Europa was, vergeten, van de kaart geveegd, laat het landschap zich lezen als een verhaal, waarin de wandelaar ook zijn eigen verhaal kan terugvinden.

Wandelaars zijn welkom in Nemoland om dit wonderlijke Polen te ontdekken.

Vereniging van Vrije wandelaars

*'s Zondags liepen wij uren en uren ver over wegen,
waar zij nooit kwamen, en op kantoor dachten wij aan
de slootjes en weilanden, die wij gezien hadden.
Nescio (Titaantjes, 1915)*

Inhoud

Wie is Nemo?

Wat is struinen?

Hoe en waar kun je struinen?

Struinen als levensweg

De 7 gouden regels van het struinen

De verhalen van het landschap

**Open brief aan de formateur van
Nederland**

De zin van het struinen

Struinen en verlangen

Leren struinen

Wandelen in de leegte

De kunst van het struinen

Robert Walser

Struinen en waanzin

Wandelaars rechteloos

'The right to roam'

Naar een nieuwe wandelwet

**10 argumenten om toegangs-
verboden te overtreden**

Nemo - Manifest

Nemo eist de natuur terug

Bijlage bij de Vrije Wandelaar 14^e jaargang nr. 43 – dec. 2006

© **Nemo vereniging van vrije wandelaars**

Westerpark 2 – 1013 RR Amsterdam

tel. 020-6817013 - nemo@pz.nl

www.struinen.nl

NEMO STRUINWIJZER
HANDBOEK VOOR VRIJE WANDELAARS
door Peter Spruijt

WAAR, WAAROM EN HOE KUN JE NOG STRUINEN?

door Peter Spruijt

Waarom struinen?

Om te *wandelen* heb je een enorme keuze aan, gemarkeerde routes en gebaande paden. Maar als je wilt *struinen* sta je letterlijk voor paal, met lege handen. Nemo is een vereniging die opkomt voor het struinen, daarom wil Nemo jou, lezer, verleiden de sprong te wagen naar het onbekende!

*als wandelen een manier van leven is
wordt de aarde warm onder je voeten,
is het kronkelpad je levensweg, in het licht
van de winter,
witte vlakte vult het licht van je ogen,
wind door je oren
in het verloren land,
dat huilt van schaamte om zoveel schade,
verdwaalt het verdriet
op een doodlopende weg
in overtreding
verschijnt je eigen engel
op heterdaad betrapt,
geen vlucht mogelijk
dan hemel en hel,
vallen en vliegen: de wandelaar verliest zich,
maar na een korte pauze in café de Goede Hoop
gaat de wandeling verder
op goed geluk,
de meeuwen spelen voor engel
en volgen je altijd*

WIE IS NEMO?

tekst uit het beginjaar van Nemo (1990)

De wandelaar is niemand! De wandelaar in het land van hekken en prikkeldraad dat Nederland heet, voelt zich vaak 'niemand'. Vandaar de naam 'Nemo' voor een wandelvereniging; Latijn voor 'niemand'

Met de wandelaar wordt geen rekening gehouden. Fietsers en automobilisten krijgen alle mogelijke faciliteiten. Wandelaars zijn vogelvrij en worden naar de kant geduwd. De wandelaar is 'niemand'. Ook het wandelen zélf is een activiteit waarbij het ego langzaam oplost in de eentonigheid van het wandelritme en het landschap dat onmerkbaar voorbijschuift. In een tijdperk van hyperindividualisme en de cultus van de persoonlijke ontplooiing zou wandelen wel eens de enige therapie kunnen zijn om hinderlijke ego-complexen kwijt te raken. Wandelend word je weer niemand, in de vruchtbare leegte van het landschap.

Nemowandelaars nemen een hek

Wanneer je wandelt en 'niemand' wordt, gaat er een nieuwe wereld voor je open. Bij borden met 'Niemand' mag dit pad betreden, weet je dat je welkom bent en door kunt lopen. Als een jachttopziener zegt 'niemand mag hier komen', voel je dat grenzen opengaan. Je betreedt het magische Niemandsland. Lopen wordt nu een transcendente ervaring. Hekken klimmend omwingerd met prikkeldraad, overstijg je jezelf en bij schrikdraad krijg je de schok van je leven: je wordt één met de schapen en koeien en hun uitwerpselen. Panta rei, alles stroomt als de regen in je schoenen gutst. De nieuwe tijd breekt aan. Je weet wat je altijd al wist: je bent niemand en niks waard. Het nieuwe bewustzijn dringt in volle overgave met modder, brandnetels, blaren en spierkrampen bij je naar binnen. Je kunt aan niks anders meer denken: Waar is de soep, de oersoep, mijn begin en eindpunt? Wandel en wees niemand!

Wat is struinen?

Struinen kan iedereen altijd overal!

In Nederland worden wandelmogelijkheden steeds beperkter, maar het aantal struimogelijkheden is letterlijk onbegrensd. Struinaroutes zijn wandelroutes buiten de gebaande paden die geen onderscheid maken tussen binnen en buiten, het landschap en de beleving, natuur en cultuur, het religieuze en het profane, het triviale en het sacrale, het banale en het en sublieme, kunst of kitsch, toekomst en verleden. De wandelactiviteit zelf is altijd belangrijker dan de bestemming.

De bestemming is ondefinieerbaar, een punt dat buiten de voorstellingen en verwachtingen ligt: letterlijk een onland, niemandsland. Maar het is géén 'utopie' in de zin van een niet-bestaande, imaginaire plaats. Integendeel, onland is een uitgesproken reële en concrete wereld. Onland ligt niet in je binnenwereld of je buitenwereld, maar juist ertussenin!

Het bevindt zich in de kieren en breuklijnen van je dagelijkse werkelijkheid. In de spatie van je betoog. Tussen het ritme van je muziek. Struinen is niets meer dan een manier om die tussenruimte te betreden.

Voorwaarde voor een geslaagde struinaroute is dat je je ego (even) opzij zet; en letterlijk 'niemand / nemo' wordt. Onland is geen bestemming waarvoor je een routegids of een reisleader nodig hebt. Toegang is volledig gratis, het kost alleen de inzet van je zintuigen en je intuïtie; door te luisteren, te kijken, te proeven, je over te geven aan het toeval of je eigen levensloop te volgen. Struinen vergt geen kostbare wandeloutfit, vervoer of een duur wandelarrangement. De reis begint op de drempel van je voordeur, op elke plek waar tussenruimten zichtbaar en hoorbaar zijn.

Waar kun je struinen?

Struinen naar Onland

Overal in Nederland staan plaatsnamen op de kaart die verwijzen naar een duister verleden. Namen uit een tijd dat er plekken waren die de burger angst of weerzin inboezemde, stukjes 'onland' die in de loop der tijd ingepolderd en gefatsoeneerd werden, zoals: Achtereind, Achterveld, Braakhoek, De Brakke Grond, Brandwijk, Broekkant, Broekland, Donkerbroek, Donkereind, Donkere Steeg, De Dood, Doodstil, Eindewege, Geeneind, Klein Dorregeest, Kwadendamme, Het Ledige Erf, Leegkerk, Lange Leegte, Leemberg, Loosbroek, Het Moer, Moddergat, De Moerputten, Putkop, Slappeterp, Stuivezand, Uiteinde, Veenoord, Verloren Hoek, De Wolfspuiten, Zieken, Het Zieke Water, Zwartebroek, Zwarte Goor.

Onland staat voor de randgebieden in de stedelijke en landelijke omgeving die niet benoemd, toegankelijk of gelegaliseerd zijn. Ze staan niet op kaarten en niet in bestemmingsplannen en wandelgidsen. Het is restland, land in een planologisch vacuüm. Tussenland. Het zijn de rafelranden van de stad, no-go-area's, de rommelige gebiedjes aan de onderkant en achterkant van het (stads)landschap. Soms zijn deze marginale gebiedjes extreem vervuild, broedplaatsen van stadsnomaden of schimmige bedrijventerreintjes. Maar Onland is ook de plaats waar het volgens verhalen altijd spookte, waar mensen op verdachte wijze verongelukten, verdronken of vermoord. Het zijn dus plaatsen die een aanslag doen op je verstand, je emoties en je zintuigen, en een speciale betekenis hebben buiten de gangbare betekenissen. De brave burger en recreatieve wandelaar mijden deze gebieden als de pest, daarom de term 'onland'. Het meeste onland is daarom allang verdwenen, ingepolderd, verparkt, bewegwijzerd of ge(re)integreerd. Tenminste dat lijkt zo...

Veel mensen worden juist door die verborgen tussengebieden aangetrokken, omdat het plekken zijn met samengebalde energie; de 'zwarte gaten' van het landschap, die verdronken, verboden of vergeten energie opslaan. Misschien zit onland in werkelijkheid gewoon tussen de oren, als een afvalbak van gedachten, verhalen en beelden die ontkend en vermeden worden; een soort asielen- centrum of Guantánamo Bay voor verboden gedachten.

Onland zit dus verborgen in de marges van het landschap en verstopt tussen de oren, maar het is ook een politieke realiteit. Hoe kunnen we anders de ongelijkheid in de wereld in stand houden, om bij de 2% te horen die de helft bezit van alle rijkdom van de wereld? Die 2% heeft alle middelen om de honger en aids uit Afrika te laten verdwijnen, maar de prioriteiten liggen anders. Dus Onland is blijkbaar hard nodig om onze economie en welvaart te behouden. Brecht bezong dit onland in zijn Dreigroschenoper: "Und die einen sind im Dunkeln und die andern sind im Licht, Und man siehet die im Lichte, Die im Dunkeln sieht man nicht"

In de 20er jaren van de vorige eeuw werd in Duitsland het tijdschrift Der Kunde – Zeit- und Streitschrift der Vagabunden uitgegeven over zwervers en vagebonden, een soort daklozenkrant avant la lettre. Men zag de vagebond als een levenskunstenaar en voorhoede in het verzet tegen de heersende orde. Toen kwam Hitler. De meeste zwervers hebben Hitler niet overleefd

Ontwerp Hans Tombrock 1928.

Caminante

Antonio Machado 1875-1939

Caminante
Caminante son tus huellas
el camino y nada más
caminante no hay camino
se hace camino al andar.
Al andar se hace camino
y al volver la vista atrás
se ve la senda que nunca
se ha de volver a pisar.
Caminante no hay camino
sino estelas en el mar.

Wandelaar, je sporen
zijn de weg, en zij alleen;
wandelaar, er is geen weg,
de weg ontstaat in het gaan.
Gaandeweg ontstaat de weg,
en als je omkijkt
zie je de baan die nooit meer
betreden zal worden.
Wandelaar, er is geen weg,
slechts een kielzog in de zee.

Uit het Boek van de pelgrim 1498

Tao Te Tjing van Lao Tse

nr 11

Dertig spaken verenigen de naaf van het wiel;
het is de juist de ruimte waar niets is
die het wiel zo bruikbaar maakt.
Wij vormen en bakken klei tot een werktuig;
Het is juist de ruimte erin
die een aarden pot zo bruikbaar maakt
Wij beitelen deuren en ramen in een kamer;
het zijn juist de openingen
die de kamer zo bruikbaar maakt.
Daarom komt voordeel uit wat er is;
bruikbaarheid komt voort uit wat ontbreekt.

nr 16

We bedoelen met het uiterste, het bereiken van leegte.
We bedoelen met het midden, het behouden van stilte.
Zij aan zij, komen en gaan de tienduizend dingen,
en door [leegte en stilte] zie ik hun terugkeer.
Dingen worden voortgebracht in grote aantallen,
en ieder ding keert naar de eigen bron terug.
Dit noemt men "stilte".
"Stilte" - Dat is wederkeren naar je eigen lot.
Terugkeren naar je eigen lot, betekent gelijkmatig zijn.
wie weet hoe gelijkmatig te zijn is wijs.
Wie geen gelijkmatigheid kent, is doelloos en wild,
en je daden zullen ongeluk brengen.
Wie gelijkmatigheid kent, is openhartig.
Wie openhartig is, is onpartijdig.
Wie onpartijdig is, handelt koninklijk.
Wie zich koninklijk gedraagt, is als de Hemel.
Wie is als de Hemel, is gelijk aan de Weg.
Als je gelijk bent aan de Weg,
zal je geen schade lijden tot het eind van je dagen

Mattheus 7: 13-14

Gaat in door de enge poort, want wijd is de poort en breed
de weg, die tot het verderf leidt, en velen zijn er, die
daardoor ingaan; want eng is de poort, en smal de weg, die
ten leven leidt, en weinigen zijn er, die hem vinden.

psalm 115

Hun afgoden zijn zilver en goud,
het werk van mensenhanden;
zij hebben een mond, maar spreken niet,
zij hebben ogen, maar zien niet,
zij hebben oren, maar horen niet,
zij hebben een neus, maar ruiken niet,
hun handen - maar zij tasten niet,
hun voeten - maar zij gaan niet.

Mattheus 6: 25-34

Daarom zeg Ik jullie: maak je niet bezorgd over wat je zult
eten of drinken om in leven te blijven,
en ook niet over de kleding voor je lichaam.
Is het leven niet meer dan het eten,
en het lichaam niet meer dan de kleding?
Kijk naar de vogels van de hemel:
ze zaaien niet en maaien niet en oogsten niet,
je hemelse Vader voedt ze.
Zijn jullie niet meer waard dan vogels?
Wie van jullie kan met al zijn zorgen
een el toevoegen aan zijn leven?

En wat maak je je bezorgd over je kleren?
Leer van de lelies op het veld hoe ze groeien.
Ze werken niet, ze spinnen niet.
Maar Ik zeg jullie: zelfs Salomo met al zijn pracht en praal
ging niet gekleed als een van hen.
Als God nu het gras op het veld, dat er vandaag staat en
morgen in de oven wordt gegooid, zo kleedt, hoeveel te
meer kleedt Hij dan jullie, kleingelovigen?

Vraag je dus niet bezorgd af: Wat zullen we eten?
Wat zullen we drinken? Wat zullen we aantrekken?
Want naar dat alles zijn de heidenen op zoek.
Jullie hemelse Vader weet wel dat je dat allemaal nodig
hebt. Zoek eerst het Koninkrijk van God en zijn
gerechtigheid, dan krijg je dat alles erbij.
Maak je dus niet bezorgd over de dag van morgen, want de
dag van morgen zal zich wel bezorgd maken over zichzelf.
Iedere dag heeft genoeg aan zijn eigen kwaad.

Hoe kun je struinen?

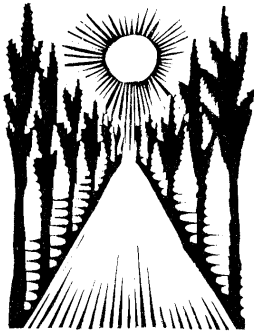
12 struinroutes – op zoek naar:

1. *Geluid*: Soundwalking: Betreed het landschap van de klanken en geluiden.
2. *Kleur / licht*: Wandelend kleur bekennen, naar het licht
3. *Eten*: Proef de smaak van het landschap
4. *Verleden*: Tijdreizen te voet
5. *Avontuur*: Ontdekkingstochten voor stadsnomaden
6. *Literatuur*: Wandel in de voetsporen van schrijvers
7. *Levenslijnen*: Volg de sporen van je levensloop
8. *Toeval*: Wandelen op de bonnefooi - op goed geluk
9. *Multicultureel*: Wandelen in andere culturen - in je eigen stad
10. *Magie*: Voettocht naar het magisch denken
11. *Paradox*: Doe het omgekeerde van wat alle wandelaars doen
12. *Transformatie*: Wandelen als levenspassage

GELUID

Soundwalking: betreed het landschap van de klanken en geluiden.

Zet je oren wijd open en ontdek dat het (stads)landschap een grote klankkast is van sensationele geluidscombinaties. Luisterroutes zijn overal mogelijk, zowel in de Kalverstraat, op de Dappermarkt als in de uiterwaarden langs de Lek. Concentreer je alleen op geluiden, en probeer (oog)contact te vermijden. Sommige mensen krijgen na intensief luisteren het gevoel dat ze in trance raken. Zoek akoestische ruimten op, zoals viaducten, grote hallen, smalle straten, café's (zonder muziek!) en luister naar de prachtige klankcombinaties in dit gratis concert van moderne muziek. Probeer op markten flarden gesprek op te vangen, en beschouw al die gespreksflarden bij elkaar als een poëziemanifestatie.

KLEUR / LICHT

Wandelend kleur bekennen, naar het licht

- Kies 's morgens voor een bepaalde kleur, en concentreer je de hele dag op die kleur. Eet en drink en koop alleen in die kleur. Ook de kleren en alles wat je aanraakt moeten zoveel mogelijk in dezelfde kleur zijn. Je kunt ook kiezen voor een bepaald kleurenspectrum.

- Ga bij zonnig weer wandelen en concentreer je alleen op het licht, op de clair-obscur in het landschap, de wisselende lichtval, het spel van zon en schaduwen. Zoek vooral het water op (rivieren, grachten, zee) en fixeer je op de lichtspiegelingen in het water. Maak 's avonds een vuur en ga minimaal een uur in de vlammen kijken.

ETEN

Proef de smaak van het landschap

Alles heeft smaak; ontdek de smaak van de natuur! Voel je een jager en verzamelaar en ga op jacht. Ga de hele dag eten wat het landschap je aanbiedt. Zoek je eten in volkstuintjes, parken, boomgaarden, moestuinen en akkers. Ook op markten is veel achtergelaten eten te vinden. Maar zoek ook de bessenstruiken, bosbessen, brandnetels en paddestoelen in de wilde natuur. Gevorderden nemen een brandertje en een campingset om ter plekke hun eten te bereiden en thee te maken. Je kunt ook planten en vruchten proeven zonder te eten. Elke boom en plant heeft een eigen smaak.

VERLEDEN

Tijdreizen te voet

- Stap in een tijdmachine en ga wandelen 100 jaar of meer eeuwen terug! Kopieer een historische kaart en stippel een aantrekkelijke route uit. Verbeeld je dat je leeft in de tijd van de historische kaart en ga je route lopen. Je kunt je ook inbeelden dat je een tijdsreiziger uit de oudheid bent die opeens in deze tijd verschijnt, en alleen maar de paden en wegen van vroeger mag gebruiken.

- Zoek de verloren tijd. Zoek de sporen van tijden die verdwenen zijn, zoals de Joodse straatcultuur in Amsterdam. Bedenk dat de verloren tijd niet in een museum te vinden is, maar des te meer op straat. Dat geldt ook voor verdwenen volksbuurten zoals de Jordaan of de 19e eeuwse gordels. Wat is nog zichtbaar van de vooroorlogse tijd of de 50er jaren? Vaak is de verloren tijd veel meer aanwezig dan de tegenwoordige tijd, als je er oog voor hebt...

AVONTUUR

Ontdekkingsstochten voor stadsnomaden

Word een ontdekkingsreiziger en infiltrant in je eigen stad. Ontdek de geheimen en de verborgen plekken in je omgeving. Struinen wordt hier het ontdekken van een onbetreden wereld. Niets blijft verborgen voor de ontdekkingsreizigers en stadsnomaden; verlaten fabrieken, tunnels, kantoorzolders, torens, loodsen, riolen, ruïnes, achterbuurten, bunkers. Verover de publieke ruimte! De straat in een stad zet zich voort in enorme oppervlakten publieke ruimten. Bezoek deze ruimten: in de ziekenhuizen, verpleeghuizen, universiteiten, theaters, belastingkantoren, hotels, banken, kerken en musea. Ontdek de publieke ruimten van de stad! Loop rond met een houding alsof je er werkt. Oefen thuis met 'onopvallend lopen en kijken'. Probeer portiers en baliemedewerkers te passeren zonder ze aan te kijken of te groeten met een licht knikje. Kleed je zo dat je niet opvalt. Geniet van de wonderlijkste uitzichten, de riant zitplekken en de goedkope consumpties. Neem wat mappen met papieren mee om onopvallend te kunnen kopiëren, prik briefjes op, voer z.g. telefoongesprekken met je mobieltje. Probeer altijd op de bovenste verdieping te komen en neem daar je foto's.

Op het internet staan veel voorbeelden:

<http://www.abandoned-places.com/>

<http://homepage.mac.com/peint/zone-tour/index.htm>

<http://www.infiltration.org/>

<http://www.urbanadventure.org/>

<http://sleepycity.net/>

<http://www.urbanexplorers.net/>

<http://www.oboylephoto.com/ruins/index.htm>

<http://www.thederelictsensation.com/>

<http://urban-explorers.group.stumbleupon.com/>

<http://e.webring.com/hub?ring=draining>

LITERATUUR

Wandel in de voetsporen van wandelende schrijvers

- Kopieer gedichten uit gedichtenbundels over natuur en landschap, en ga ze hardop lezen op plekken die bij de gedichten horen. Juist de 'oudjes' (Kloos, Perk, Roland Holst, Bloem) worden opeens leesbaar en genietbaar. Maar ook Lucebert doet het prima.

- Lees Nescio en zoek de plekken op die hij beschrijft in de Dapperbuurt, Schellingwoude, het Gooi, Veere, Kortenhoef, Nijmegen, Wijk bij Duurstede enz..

Ook kun je de route van de Titaantjes lopen vanuit het Oosterpark naar Tames of Walden.

- De duinen bij Egmond bieden een prima decor om hardop Gorter te lezen (Mei, Pan) en in Utrecht kun je de voetsporen van de schrijver C. Crone terugvinden.

- Zoek de sporen op van de kolonie van Frederik van Eeden in Bussum (Walden) en die van de Christen-anarchisten in Blaricum. De koloniebeweging uit het eind van de 19^e en het begin van de 20^e eeuw inspireerde veel schrijvers. Het was in die tijd een alternatief voor socialisme en communisme gebaseerd op de coöperatieve associatie.

LEVENSLIJNEN

Volg de voetsporen van je levensloop

- *Jeugdwandeling*. Loop dezelfde routes die je als kind liep van/naar school, clubs, familie en vrienden. Beeld je in dat je zelf als kind meeloopt die uitlegt wat er te beleven is. Probeer tijdens je wandeling zo lang mogelijk op stoeptegels te stappen, zonder de kieren tussen de tegels aan te raken. Of probeer zo lang mogelijk op een stoeprand te lopen, zonder het wegdek en de straattegels aan te raken. Noteer hoe lang je het volhoudt. Ga even hinkelen.

- *Erotische wandeling*. Loop door een drukke winkelstraat of over een markt. Kijk naar alle gezichten van mensen die je passeren. Denk alle kleding weg. Probeer zoveel mogelijk door te dringen in de gezichten en ogen. Welke gezichten vind je mooi, opwindend, ontroerend? Maar blijf niet staan, en spreek niemand aan, maak geen contact, behalve oogcontact voor een fractie van een seconde.

- *Ouderdomwandeling*. Bezoek alle verzorgingshuizen en verpleeghuizen in je omgeving. Ga overal een half uur in de hal zitten, luister en observeer. Als je de moed hebt, probeer de portier te passeren en door te lopen naar de afdelingen. Doe alsof je op bezoek bent voor een oudtante. Ga met passerende bejaarden in gesprek. Iedereen zal een praatje op prijs stellen. Ga gewoon bij iemand aan een tafeltje zitten. Er zullen bejaarden zijn die meteen denken dat je familie bent. Speel die rol mee.

- *Dodenwandeling*. Bezoek de begraafplaatsen in je omgeving, en loop zigzaggend de hele begraafplaats af. Bedenk waar je zelf zou willen liggen. Neem een kaars mee, en zet die neer op het graf dat de meeste indruk maakt.

TOEVAL

Wandelen op de bonnefooi - op goed geluk

Geef je zelf over het toeval, verlies elk idee of gevoel over de route en je bestemming.

- Ga vanaf je huis linksaf en de eerste straat rechts, ga dan de eerste linksaf en de eerste rechtsaf. Blijf dit herhalen.

- Ga naar het Centraal Station met 2 dobbelstenen. Laat de dobbelstenen beslissen waar je gaat wandelen door het nummer van de tram/bus te gooien. Ga naar het eindpunt en loop verder de stad uit of terug naar huis.

- Prik blindelings 3 willekeurige plekken op een kaart, en trek een lijn daartussen. Beschouw dat als een wandelroute.

- Prik in de telefoongids 5 willekeurige namen. Beschouw de adressen als onderdelen van een wandelroute.

MULTICULTUREEL

Wandelen in andere culturen - in je eigen stad

- Ga naar de Amsterdamse Pijp of de Dapperbuurt en zoek alles wat Turks is (of een andere cultuur, Marokkaans, Surinaams, Chinees enz.). Eet, koop, spreek alles in het Turks (leen van te tevoren een talengidsje). Beeld je in dat je in Turkije bent.

- Probeer op één wandeling zoveel mogelijk kerken, synagogen, tempels en moskeeën te bezoeken

MAGIE

Voettochten naar het magisch denken

- Concentreer je tijdens een wandeling alleen op vogelvluchten of wolkenformaties. In de voorchristelijke tijden geloofden mensen dat toevallige natuurverschijnselen een goddelijke betekenis hadden. Daarom kon een priester de toekomst voorspellen door vogelvluchten te bestuderen. Probeer die magie te beleven door je te concentreren op toevallige formaties van natuurverschijnselen en ontdek hun wonderlijke betekenissen.
- Beeld je in dat het hele leven een wandeling is en dat je verdwaald bent op je levensloop. Verbeeld je dat toevallige ontmoetingen onderweg verborgen antwoorden geven op je levensvragen. Er bestaan veel oude mythen over rondzwervende incarnaties van engelen en heiligen die alleen zichtbaar worden voor mensen die daarvoor open staan.
- Alleen bij mooi helder weer: loop alsof je de zon tegemoet loopt. Laat je verblinden door de zon en loop richting zon als een wandelende Dedalus. Veel culturen kennen zonreligies en vereerden de zon. Pas wel op je ogen en kijk uit bij het oversteken!
- Ga bij volle maan 's nachts wandelen en voel de magie van de volle maan. Zoek een kerkhof op of een bos met oude bomen. Het mooiste is een afgelegen meertje waar de maan in spiegelt. Vroeger geloofde men dat weerwolven actief werden in de volle maan. Sommige mensen werden 'manisch'. Voel de aantrekkingskracht van de volle maan.
- Creëer een heidense pelgrimsroute. Overal in Nederland zijn nog sporen van voorchristelijke (Germaanse, Keltische) cultplaatsen die vaak door het Christendom letterlijk zijn ingepakt. Wandel naar die cultplaatsen, en doe er een offerritueel.
- Ga wandelen op de dag dat het winter lente/ zomer/ herfst wordt, en verbeeld je dat jouw wandeling de overgang van de seizoenen mogelijk maakt.
- Koop of leen boeken met sprookjes. Beschouw de sprookjes, mythen en legenden als wandelgidsen, en zoek de plekken op waar de sprookjes zich afspelen en ontdek de magie van de sprookjes.
- Ga op zoek naar vruchtbaarheidssymbolen in het (stads)landschap. In de meeste culturen is geen enkel taboe op het afbeelden van fallus en vulva als symbool. Alleen in het westen gaan we daar hypocriet mee om, en verdringen we deze oersymbolen naar sekshops en andere pornobedrijven. Maar de geoefende wandelaar met de nodige fantasie komt overal vruchtbaarheidssymbolen tegen en ontdekt de magische kracht ervan. Ontdek die kracht.
- Beschouw het landschap als een lichaam en het wandelen als een letterlijk aftasten en afdalen in de holten van moeder aarde. Veel religies beschouwen de aarde als een lichaam. Zo beschouwden Russische zwerfmonniken Rusland als heilige aarde gewijd aan moeder Maria. Zwerven was letterlijk een gebed om in contact te komen met Maria. Veel niet-Christelijke godsdiensten verlenen aan bronnen, beken, rotsen e.d. seksuele betekenissen. Wandelen leidt dan ook niet zelden tot extase. Tijdens de Dionysiusriten in het oude Griekenland eindigden de nachtwandelingen in ware orgieën.

PARADOX

Doe precies het omgekeerde van wat mensen (omstanders, medewandelaars) van je verwachten

- Gedraag je als een toerist, vraag aan een willekeurige voorbijganger in het Engels naar de onveiligste buurten van de stad en ga daar wandelen.
- De mooiste paradoxale wandeling is op de Amsterdamse Wallen (rosse buurt). Ga hier rondlopen (ook de kleinste stegen), en ga alleen gezichten van passanten bekijken. Maak op geen enkele wijze (oog)contact met de dames die hier zo nadrukkelijk aanwezig zijn.
- Bezoek bezienswaardigheden en maak een foto precies naar de tegenovergestelde kant.
- Zeg iedereen die je onderweg tegenkomt vrolijk gedag, alsof je die persoon herkent.
- Maak een dagwandeling als de hele dag regen voorspeld wordt.
- Kies een wandeling die past bij je stemming. Voel je je ellendig, heb je een kater of een ochtendhumeur? Zoek de somberste buurten of het lelijkste landschap dat je kent, ga daar in de regen wandelen. Je kunt ook in havengebieden gaan lopen of op een route langs een snelweg.
- Zoek op een kaart de meest eentonige, langste en rechtste weg bij jou in de buurt (minimaal 10 km.), ga die weg lopen en schakel elk denken uit.

TRANSFORMATIE

Wandelen als levenspassage

- Belangrijke overgangen in een mensenleven kunnen worden vormgegeven, gevierd of herdacht door een wandeling. Dat kan een huwelijk zijn, een geboorte of een overlijden, een scheiding of een reünie, een jubileum, een verjaardag of een ongeluk, de puberteit of de overgang, een ramp of een gelukstreffer, een afscheid of een verliefdheid. De wandeling kan in een passende context (landschap, natuurelementen, teksten, muziek, rituelen) de overgang symboliseren en uitbeelden zonder dat er een priester, ambtenaar, therapeut of andere wijsneus aan te pas hoeft te komen. Je kunt het helemaal alleen voor jezelf doen, of juist met al je vrienden of familie. Je kunt concreet de overgang uitbeelden door bijvoorbeeld tijdens de wandeling de liefde te bedrijven, de foto van je ex te verbranden of het as van je dierbare te verstrooien. Maar je kunt ook je eigen levensboom of een knuffelkoe zoeken. De wandeling kun je het karakter geven van een 'rite de passage', een initiatie, een reinigings- of offerritueel, een tunnelervaring of een 'coming out'. Het landschap geeft je letterlijk alle ruimte.
- De passage kan ook een maatschappelijke transformatie uitbeelden, zoals een protestwandeling tegen een snelweg door een natuurgebied of tegen het asielbeleid van de regering. De wandeling wordt dan een demonstratie, een rouwtocht of een nachtelijke droomwandeling. Een week na de Nemo nachtwandeling met een Keltisch ritueel tegen de A6A9 langs het Naardermeer, werden de plannen voor een snelweg afgeblazen. Dus het werkt wel...

De 7 gouden regels van het struinen

1. Val niet op door je (wandel)outfit en neem geen bagage mee: dus géén goretex, nordic walking stokken, rugzak, wandelschoenen, sportjack, hond en mobiele telefoon!
2. Neem geen proviand mee en leef van wat je tegenkomt en vindt. Wel meenemen: paraplu, schrift met pen, digitaal fototoestel, stafkaart/kompas, tekentang, pleisters, visitekaartjes, leesboek of gedichtenbundel, rubber matje voor prikkeldraad/schrikdraad, kleine combinatietang en snoeischaar, zakmescombinatie, papieren zakdoekjes, pepermuntjes, strippenkaart.
3. Vermijd de gebaande paden, vertrouw nooit op routeboekjes, aanwijzingen, markeringen en gidsen, maar volg alleen je gevoel en intuïtie bij het ontdekken van je route. Laat je nooit stoppen door hekken, verbodsbordjes en autoriteiten, maar vermijd geweld en beschadig niets.
4. Maak je eigen voetpaden, want het enige wat je nalaat in je leven zijn je eigen voetsporen.
5. Zoek in wat je hoort altijd de klank/toon; in wat je ziet het licht, de kleur, de geur; en in andere mensen wat ze niet zeggen.
6. Verover de wereld, neem alles wat van je gading is, geniet intens van alles wat je ziet/hoort/ruikt, maar misbruik en verniel niets.
7. Ontdek het onland, de grensgebieden, het niemandsland, de marges van het (stads)landschap, wees voorbereid op hinderlagen en valkuilen! Vallen is niet erg, niet opstaan wel.

Wandel door de verhalen van het landschap!

Voetpaden vertellen de verhalen van het landschap en de mensen die er leefden. Elke plek in Nederland is verbonden met een verhaal (een sprookje, mythe, legende, gedicht of een romanfragment); de voetpaden zijn de lijnen van het verhaal en laten het landschap lezen als een boek. De wandelaar die het verhaal als routebeschrijving kiest, laat zich meenemen door het verhaal. Waar het pad eindigt houdt het verhaal op. De wandelaar is lezer en als verteller ook schrijver van verhalen. Door te wandelen in de verhalen van het landschap, kunnen de verhalen en de voetpaden blijven voortbestaan.

Wandelaar vertelt - Landschap als verhaal

De gevaren en geheimen van het landschap waar de wandelaar onderweg op stuit, is altijd de oorsprong geweest van spannende verhalen. Ze zijn vertaald in sprookjes, legenden en mythen, die alleen nog in kinderboeken verschijnen. De beleefde of gefantaseerde avonturen van wandelaars zijn eeuwenlang door wandelaars aan wandelaars doorverteld. Een mondelinge overlevering die uiteindelijk elke plek van Nederland bedekte met verhalen. Steeds weer opnieuw, want elke wandeling gaf nieuwe verhalen. Het landschap prikkelde de fantasie van de wandelaar: mistflarden, oude bomen, grafheuvels, moerassen, ruïnes, kuilen; overal stof voor de verbeelding. Als wandelaar moet je met verhalen thuiskomen. Ooit bij volle maan door de uiterwaarden gelopen? Of in regenvlagen over door dijkverzwaring bedreigde dijken of door zompige maisvelden? Of in mist langs de plassen en dwars door de polder? Of door havengebieden en vuilstortplaatsen?

De westerse mens is meer vertrouwd met onheil in de krant dan met de levende magie in het landschap. Recreanten vluchten massaal naar verre stranden, recreatieparken en vooral zon, uit weerzin voor de spoken uit de mist en modder van het eigen landschap. Als de wandelaar uit het landschap verdwijnt, verdwijnen ook de verhalen en daarmee de eigen taal van het landschap.

De wandelaar is de spreekbuis van het landschap en moet daarom blijven wandelen. Wie moet anders vertellen wat een kuil, een groepje bomen, een galgepad, een oude muur of een meertje betekenen en waarom ze behouden moeten blijven? Wie weet nog dat landschapselementen levende illustraties zijn van een eeuwenoude verhalenbundel die steeds weer opnieuw geschreven wordt door en voor wandelaars? De wandelpaden binden de illustraties aan elkaar tot een levend boekwerk. Als de paden verdwijnen, valt het boek uit elkaar en is het alsof een kostbare bibliotheek verbrandt.

Ook al verdwijnen in Nederland de paden en worden wandelaars geweerd: wandelaars moeten blijven wandelen, dan ontstaan de paden en komen de verhalen vanzelf. De Spaanse dichter Antonio Machado schreef in zijn gedicht *Caminante* de beroemde regel: "caminante no hay camino, se hace camino al andar; wandelaar er is geen weg, al wandelend wordt de weg gebaad." De Spaanse tekst is dubbelzinnig. Wordt de weg vanzelf gebaad of is er een soort onvoorspelbare voorzienigheid die de weg baant als jij maar gaat wandelen?

Misschien kun je zeggen dat het landschap zich als een soort voorzienigheid zich over jou ontfermt en je omhult met haar betekenissen, zo gauw je voetzolen de zachte grond raken en je je overgeeft aan de wonderlijke eentonigheid van het landschap. Als je je uitlevert aan het landschap, levert het landschap zich aan jou uit. En dat is een weg die niet zonder gevaar is!

OPEN BRIEF AAN DE INRICHTERS EN FORMATEURS VAN NEDERLAND OM DE VRIJHEID VAN DE WANDELAAR

Struinen betekent letterlijk: 'snuffelend rondlopen of men iets van zijn gading kan vinden'. Het is een ander woord voor 'niksen'. In Nederland kun je op veel manieren niksen. Het is opvallend hoe negatief en bijna crimineel de verschillende betekenissen van 'niksen' gekleurd zijn. Struinen speelt zich blijkbaar af in het half-illegale, grijze circuit. Struiners zijn vrije wandelaars die graag zwerven, grasduinen, rondhangen, afschuimen, vrijbuiten, banjeren, darren, dalven, scharrelen, flaneren, vagebonderen, landlopen, leeglopen, lanterfanten en loslopen. Het is duidelijk dat mensen die een doel voor ogen hebben (en een drukke baan), de gemarkeerde en gebaande paden lopen en geen zin of tijd hebben om te struinen.

Niksen

Elke mens zit op zijn tijd te niksen. Doelloosheid is een primaire menselijke behoefte. Het hele sociale, maatschappelijke en economische leven produceert voortdurend doel, zin en betekenis. Identiteit, status en positie bepalen wie subject, bezittend, medewerkend of lijdend voorwerp is in het vastgestelde dagelijkse tijdsbestek. Vrije tijd begint bij het loslaten van deze grammaticale hiërarchie en het toelaten van zinloosheid, doelloosheid en leegte. Voorwaarde voor creativiteit is immers de 'leegte'; pas dan kan de eigen zingeving weer naar boven drijven: je eigen lichaamstaal; via het licht ontdek je je ogen; via klank je oren; via geur je neus; in het landschap je levensgeschiedenis. Creativiteit leidt tot herschepping/recreatie. Van 'iemand', wordt je weer 'niemand'. Niemand, in het Latijn 'nemo', is altijd een geuzennaam voor reizigers geweest (Odysseus bij de Cycloop, captain Nemo). Recreatie is in deze zin een reis naar Niemandsland.

Calvinistisch landschap

Het Nederlandse landschap is niet bedoeld om te niksen. Eeuwenlang Oranjegezin watermanagement, polderbeheer en dijkverzwaring hebben een calvinistisch landschap geschapen waarin alle economische functies van Godswege gepredestineerd zijn, tot en met de Betuwelijn en de HSL. De kost gaat voor de baat uit. Doelloosheid en leegte is synoniem aan brekende dijken, illegale vreemdelingen, verderf en zondigheid. Elke generatie Nederlanders bouwde dus dijken, dammen en hekken, en verdreef zo het kwaad. Het water steeg en de dijken werden steeds opgehoogd zodat de natuur- en landschapswaarden van de dijken vernield werden. De god van Nederland houdt niet van natuur. Binnen de dijken werd het landschap uitgedacht en benoemd tot de christelijke functies wonen, werken en vrije tijd. Later kwam de functie 'natuur' erbij om het geheel te completeren als een Beloofd Land; ook de natuur werd uitgedacht, gesubsidieerd en behekt. Want genieten mag alleen op de gemarkeerde paden, en een onbereikbaar verlangen houdt immers het (ware) geloof levend.

Natuur als schaamlap

Doordat het landschap en de natuur was uitgedacht, was de eigen zingeving van natuur en landschap totaal verloren. De geïsoleerde natuursnipperjes werden niet met elkaar verbonden en het landschap leek nergens meer op (overall mais). De geschiedenis van de mensen in het landschap was uitgewist. De herrie was niet om aan te horen (vliegtuigen, auto's) en het stonk vreselijk (mest, uitlaatgassen). Als compensatie voor het verloren landschap werd recreatie uitgedacht. Landschapsparken, waardevolle cultuurlandschappen en oernatuur dienden om de natuur- en cultuurwaarden van het verleden te vervangen. Het netwerk van recreatieve langeafstandswandelpaden (LAW's; officieel overheidsbeleid) als excuus voor alle opgeofferde paden door genadeloze ruilverkavelingen; sinds de oorlog verdween meer dan 90%. Nog steeds is de aanleg van een LAW vaak een startsein om overige paden in het gebied op te heffen of te asfalteren.

Struinnatuur

Recreëren werd in plaats van niksen, een verplichte excursie en pelgrimstocht naar de overgebleven resten van zingeving en betekenis. Nostalgie op de museumboerderij, revalideren op de zorgboerderij, jeugdgevoelens in het beschermde dorpsgezicht, erotiek in de duinpannen, depressie en agressie in het voor snelwegen gekapte bos en rouw in de ecologische berm na het zoveelste verkeersongeluk. De slimme bedenkers van deze product-marktcombinaties kwamen op het idee dat zelfs het 'niksen' uitgedacht kon worden in het product 'struinnatuur' en er verschenen overheidsnota's over 'struinnatuur'. Een gotspe! Wie heeft ooit gevraagd om struinnatuur? Het begrip is bedacht door de ontwerpers en beheerders van de nieuwe natuur om hun product aan de man te brengen. Alsof het struinen ontstaat vanuit landschapsvisies, tekenprogramma's en marketingconcepten. Er zijn zelfs al struinarrangementen en struinpannenkoeken. De politici en recreatie-ondernemers moeten afbliven van het begrip struinen! Struinen zit tussen je oren, het begint in je huiskamer als een luis in je pels. Het jeukt. Je gaat er van lopen.

Wat wil de vrije wandelaar?

Hoe kan een vrije wandelaar zich bewegen in een land waarin alles voor hem wordt uitgedacht. Waar alles te koop is, zelfs struinnatuur. Wat wil die vrije wandelaar? Hij wil niks. Er is gewoon te veel van alles. Beste inrichters van Nederland, vrije wandelaars zoeken het Onland in de marge van uw landschapsplannen! De spaties tussen uw mooie woorden, de stopwoorden tussen uw volzinnen. Ze lijken op kinderen die op zandhopen spelen tussen de nieuwbouwwijken voordat ze veranderen in artistieke speelplaatsen. Vrije wandelaars moeten het hebben van wat buiten uw gezichtsveld valt, waarin u zich niet interesseert en wat u vergeten bent. Daarom zeggen ze ook niet waar ze lopen, maar u hoort wel hun pijnkreet wanneer ze hun vertrouwde plekken verliezen, zoals in Oud Osdorp, bij Ruigoord en bij IJburg.

Als ze u willen aanwijzen waar je nog kunt struinen, komt u met bulldozers, informatieborden, hekken en andere inrichtingsmaatregelen. U graaft geulen waardoor doorgaande wandelingen niet meer mogelijk zijn. U plaatst hekken en beperkte ingangen waardoor vrije toegang niet meer kan. Door uw drastische en drassige vorm van terreinbeheer vernielt u de sporen van vele generaties wandelaars. Ook uw aangelegde moerassen verdrijven de wandelaars. Zonering gebruikt u als eufemisme voor afsluiting. Kijk natuur, een slinkse wijze van afsluiting, noemt u openstelling. Natuurparken zijn vaak een alibi voor ondoorzichtig beheer en prinselijke jacht-privileges. Wandelorganisaties worden zelden betrokken bij beheer en inrichting, het gaat over hun en zonder hun. Door uw slimme arrangementen moet er voor de vrije natuur betaald gaan worden. Wie komt nog op voor de gratis, openbare en toegankelijke ruimte in uw geprivatiseerde natuur-gebieden? Uw struinnatuur levert geen vrijheid, maar vereist juist nog meer toezicht, zorg en begeleiding. De wandelaars dienen zich maar te voegen naar uw concepten, waarden, normen. Wandelaars worden afnemers van uw producten en klanten van de BV Nederland, die nu ook in natuur handelt.

In de tijden van de pest

Na de bittere tijden van de varkenspest, BSE, MKZ, blauwtong en de vogelpest wordt pijnlijk duidelijk hoe klein de marge is waarin de wandelaar zich vrij kan bewegen: in de spaarzame ecologische linten, langs het schaamgroen van de buitenwijken, door de ecologisch beheerde landschapsparken en recreatiegebieden, door het museumlandschap of de kunstmatig aangelegde oernatuur. De wandelaar is een scharrelkip geworden die mag scharrelen en kuieren in een afgepaste ruimte, terwijl de grootste ruimte voor de legbatterijen gereserveerd is.

Binnen klaphekken en schrikdraad is de wandelaar een wildgrazer geworden, net als het heckrund of het Poolse konikspaar; één vermoeden van MKZ in de buurt betekent letterlijk het einde. De wandelaar is dus vogelvrij voor de inspecteurs en de dierendoders. Net als varkens worden wandelaars om economische redenen opgesloten in reservaten en voorgeschreven gemarkeerde wandelroutes, waar ze elkaar verdringen en elkaars hakken stuk trappen. Wandelaars, scharrelkippen, wildgrazers en de overgebleven Schoonderbeker schapen zijn lotgenoten geworden. Overlevenden uit een voorbije tijd, fotomateriaal voor musea en websites, maar verdreven uit het landschap waar ze thuishoorden.

Naar de achterkant van Nederland!

Daarom ontlopen de vrije wandelaars u en uw beheerders; ver weg naar de achterkant van Nederland; naar de rafelranden van steden; de verruigde en verwaarloosde gebieden; alle gebieden waar zingeving afgebladderd is, die vergeten zijn door de god van Nederland; de overwoekerde grasdijken, de verwilderde achtertuinen, de exotische planten in de havens, de rijk begroeide gifgronden, onbeheerde grensgebieden, verlaten industrie-terreinen. En vooral alle per ongeluk onuitgewiste sporen van ons verleden en onze jeugd: de vrijerslaantjes, kerkepaden, schapedriften, galgepaden, jaagpaden, dodenpaden, tiendwegen, karrensporen, schouwpaden, achterommetjes, slootranden, bermen, laarzenpaden, kruisporen, modderpaden, sluipwegen, grenswegen, puinwegen, weidepaden, tuinpaden, oeverpaden, slaperdijken, zomer/winterdijken, bandijken, wildsporen, smokkelpaden, herderspaden, kronkelpaadjes, slijtpaden, knuppelwegen, kooipaden, houtkaden.

Wat vraagt de vrije wandelaar?

U heeft het zo goed voor met de recreant en de wandelaar. Geef het landschap terug aan de vrije wandelaar! Creëer niemandsland, marges, vrijplaatsen; durf te verwaarlozen; laat de natuur met rust, ook in en om de steden, bij de mensen. Zandhopen in plaats van kinderspeelplaatsen, boomstammen en rioolbuizen i.p.v. kunststoffen speeltuig. Weg met de wipkippen!

Inrichters en formateurs van Nederland: creëer marges voor wandelaars!

Bescherm de onverharde paden en bevorder de toegankelijkheid van het landelijk gebied voor de wandelaar.

Elk landschap krijgt de wandelaars die het verdient.

De zin van het struinen

Doelloos wandelen als levensweg

In het boekje "Walking" van de Thoreau (de schrijver van Walden, inspiratiebron van Frederik van Eeden) verklaart Thoreau de Engelse term sauntering. Saunter betekent slenteren, kuieren, rondwandelen. Het woord is afgeleid van Sainte Terre, Heilig Land. Eeuwen geleden waren er veel pelgrims die onderweg waren naar het Heilig Land, naar Jeruzalem, maar het einddoel nooit haalden. Ze bleven onderweg steken of verdwaalden. Het doelloos rondkuieren, met een vaag verlangen naar een mystiek einddoel, werd sauntering genoemd. Ook voor de pelgrims van Chaucer, op weg naar Canterbury, was het einddoel een excuus om onderweg te genieten van elkaars verhalen. Sinds Thoreau is het begrip 'sauntering' een nieuw leven gaan leiden om het verschil te benoemen tussen verschillende vormen van wandelen.

In de meeste religies en levensbeschouwingen is het doelgericht pelgrimeren een zinnebeeldige, maar ook concrete manier om te zoeken naar de zin van het leven. De pelgrimstocht naar Santiago, Jeruzalem, de Ganges, Mekka, maar ook naar de Turkse en Spaanse stranden en de Egyptische koningsgraven leiden tot een (vurig) gewenst doel; een gods-ervaring, verlichting, extase of een nieuwe (tijdelijke) partner. Maar er is ook een vorm van pelgrimeren (sauntering) dat doelloos is, dat blijft steken bij wat zich onderweg 'toevallig' aandient, en gericht is op een 'geestelijk Jeruzalem', een vaag einddoel waarvoor nog geen enkele voorstelling bestaat. Bij de eerste manier van pelgrimeren is het doel belangrijker dan de weg, bij de tweede is de weg belangrijker. Bij de eerste manier worden obstakels en hindernissen ervaren als lijden of verleiding waartegen gevochten moet worden, en die overwonnen moeten worden.

Bij de tweede manier worden de obstakels en hindernissen verwelkomd als een vriend, een reden om te genieten van wat zich toevallig aandient.

Tussen de obstakels ontstaat een tussengebied, een soort niemandsland waar het goed toeven is, voordat de reis weer wordt voortgezet. Eigenlijk is dat niemandsland de feitelijke bestemming van de reis, en is het einddoel nodig om onderweg het niemandsland te bereiken.

Ook in de taal is het contrast tussen doelgericht en doelloos zichtbaar. Net zoals doelgericht taalgebruik overloopt van de retoriek en de stijffiguren die de tussenuitruimten en obstakels exploiteren of ontkennen, verschijnt in het doelloos taalgebruik weer het stamelen. Want in het stamelen verschijnt concreet de leegte, de stilte, die verdrongen werd. Doelloos wandelen is een vorm van stamelen. Het doelgericht spreken maakt gebruik van vooraf vastgestelde betekenisverbanden. Daarentegen worden bij het doelloos spreken de vaste betekenissen losgelaten. Het spreken verandert in 'vrij associëren'; een struinen in de taal waarbij alle betekenisregisters kan bereiken en tijdloos is. Net als doelloos spreken is doelloos wandelen bij uitstek een vorm van vrije associatie, omdat betekenissen alle vrijheid krijgen te verschijnen, en loskomen uit het keurslijf (ego, biografie) van de doelgerichte wandelaar die precies weet wat hij wil en waar hij naar toe wil.

Struinen en 'vrije associatie' vereisen altijd onvoorwaardelijke participatie en engagement: de kronkelpaden en eigen associaties moeten zonder voorwaarde betreden worden, ook al hapert de woordenvloed, zijn de paden afgesloten en de betekenissen onsamenhangend en dubbelzinnig geworden. Je moet kiezen. Wandelend in de uiterwaarden van je woordenvloed kom je vanzelf je rivieren van haat en liefde tegen; tussen de zandruigen van jarenlange gevoelloosheid. Het landschap wacht op je om die rivieren te laten stromen; de zandruigen, valkuilen, moerassen, hekken en prikkeldraad van je leven te laten beleven. Daarom is doelloos wandelen ongeremde participatie. Mensen die je toevallig tegenkomt kunnen veranderen in duivels of engelen. Of een mateloze stilte kan zich ontladen in één kreet. Geluk kan zich manifesteren als een wolkbreuk (zonder regenkleding). Tijdens het wandelen staat de tijd volledig open; er is geen haast. De tijd ligt niet vast in afspraken, relaties, agenda's of takenplanners, maar voegt zich naar het ritme van de stappen; van het hart en de ademhaling. De tijd rekt zich naar een verre horizon, naar het felle licht van de zon, of stroomt als de regen. Tijdloos sjokt de wandelaar voort, terwijl de dag voor hem uitloopt. Het is de dag van zijn leven die verloopt over de meest onverharde levenspaden tot voorbij zijn horizon.

Wandelen in de leegte

Je kunt op veel manieren wandelen; recreatief of sportief, spiritueel of ecologisch. In Nederland is dat keurig geregeld. Voor de recreatieve wandelaar zijn de LAW's van het Wandelplatform of je gaat mee met de Wandelpool. Voor de sportieve wandelaar zijn er de Vierdaagse en de wandelmarsen van de wandelsportbonden. Spiritueel wandelen kun je bij georganiseerde pelgrimstochten en je kunt in therapie bij de wandelcoach. Voor ecologisch kun je terecht bij de IVN, de KNNV en Natuurmonumenten. Voor elk type wandelaar zijn er verenigingen, boekjes, speciale winkels en een passende outfit.

Etymologisch betekent wandelen 'blijven wenden'. Wandelen is doelloos, at random, rambling. Lopen is daarentegen doelgericht en nuttig. Het doel van wandelen is impliciet, 'om te wandelen', meer niet. Vanouds zijn er twee basisvormen van wandelen: het zwerven (je weet niet waar je uitkomt) en het rondje (de weg weer terug naar huis). Het verschil tussen de nomade en Odysseus. We hebben het allebei in ons. Het begrip levensloop drukt dat al uit: heel het leven is een wandeling; de lange reis naar een onbekende bestemming en de terugreis naar huis (vader/moeder, geliefde, kind, god, dood).

Wandelen is dus een manier om de levensloop inhoud en betekenis te geven. Het is een vorm van lezen, vergelijkbaar met zingen. Ooit was zingen een vorm van voorlezen, bedoeld om de tekst beter te onthouden (want er was nog geen schrift, laat staan muzieknoden). Het zingen geeft toon en betekenis aan de tekst, draagt de tekst over, zorgt voor het behoud en de toegankelijkheid van de tekst. Wandelen is een manier om het landschap te lezen, en zorgt voor het behoud en de toegankelijkheid van het landschap. Het landschap kun je lezen als een tekst. De Aboriginals van Australië zongen liederen bij het wandelen (songlines). De tekst van de liederen beschreef het landschap en de mythische betekenissen, maar ook hoe ze moesten lopen. Het zingen was dus een manier om het landschap te begrijpen en de weg te weten.

In tegenstelling tot hard lopen of nog sneller bewegen (fietsen, auto rijden) geeft het wandelen ruimte aan de eigen betekenissen en verhalen van het landschap. Hoe sneller je beweegt, hoe meer je betekenissen op gaat dringen aan het landschap. Tenslotte worden de verhalen van het landschap begraven onder asfalt en beton of vernietigd door ruilverkavelingen en de z.g. nieuwe natuur. Inmiddels hebben we zoveel verhalen verwoest, dat we kunstmatige verhalen gaan verzinnen en van het landschap een pretpark of museum maken. We gaan weer pelgrimspaden en marskramerspaden ontwerpen, die er vroeger nooit geweest zijn.

Het wandelen laat de verhalen van het landschap spreken, mits de wandelaar in staat is te luisteren en te observeren (goed te lezen). De manier van wandelen en het kunnen opnemen van de betekenissen en verhalen van het landschap, wordt mogelijk gemaakt door de cadans van het wandelen (links/rechts): het fysieke ritme van de wandelbeweging, de ademhaling en de hartslag.

Net als bij het zingen en muziek maken, is het ritme van het wandelen het basisritme waarom heen de melodie ontstaat. Wat de melodie is voor de muziek, is het verhaal dat de wandelaar in het landschap leest. Het is wel belangrijk dat de ademhaling en hartslag ook werkelijk in cadans zijn. Dat vergt oefening. Net als zingen en voorlezen, is wandelen ook een kunst.

Het bijzondere van het wandelritme is dat er tijdens dit ritme een ruime interval (tussenruimte) ontstaat. Dat is een lege ruimte, een stilte of rustpunt in het midden van de beweging. Je kunt ook zeggen dat het wandelritme een manier is om de stilte (de leegte) af te bakenen en vorm te geven. In en vanuit die leegte/stilte/rust ontstaan de betekenissen; de melodie en de verhalen. Wandelen is in deze zin een keuze voor de leegte, de stilte. Wandelen beweegt zich als vanzelf naar deze leegte. Hoe sneller het ritme (rennen), hoe meer de stilte verdwijnt. Tenslotte is het ritme van de benzinemotor alleen nog maar lawaai geworden, waarmee het landschap vervuild wordt. Het landschap is letterlijk monddood gemaakt.

Doordat het wandelritme de leegte opzoekt en toelaat, is het wandelen doelloos. Het wandelen zoekt de stilte/leegte op, om van daaruit de betekenissen en de verhalen van het landschap te beleven. Daarom is wandelen altijd een zekere vorm van 'afzien'. Nescio noemt het 'versterven', wat zijn alter ego's Bavink en de Uitvreter zo goed kunnen. Liever mist of een winderige regendag op een polderdijk, dan een zomerdag bij Lage Vuursche. Liever rafelranden van steden dan recreatieparken. Liever struinpaden dan gemarkeerde routes. Liever wat verveling en herhaling, dan de verplichte 'verrassende attracties'. Wandelen moet door een 'dood punt' heen, over de doodlopende weg en voorbij het bordje verboden toegang of een bokkige jachtopziener.

De doelloze wandelaar laat de leegte toe, kiest en aanvaardt het negatief als achtergrond (in plaats van een routekaartje) om, lopend een nieuw positief terug te vinden in het landschap en ook in zijn eigen leven. In de leegte van de wandelaar kunnen namelijk betekenissen en verhalen op chaotische wijze door elkaar gaan lopen.

vervolg Wandelen in de leegte pag. 15

Het landschap kan een metafoor (uitbeelding) worden van het eigen levensverhaal, het eigen lichaam (of omgekeerd). Een geschreven tekst kan een landschap worden, of zelfs een lichaam. Het 'woord kan vlees worden'. Het landschap kan erotische, duivelse of religieuze betekenissen krijgen. Zo kan de wandelaar moeiteloos transformeren in een nomade, een pelgrim of een verliefde minnaar.

Daarom is de leegte riskant, en hebben de meeste wandelaars liever een routeboekje of een gids bij de hand. De rood-witte markeringen van een lange-afstand-wandelpad (bijv. Pieterpad) geven meer zekerheid. Of je loopt gehuld in de veilige koestering van de groep (een wandelreis van de SNP of tijdens de Vierdaagse) mooi weer te spelen. Dubbele betekenissen worden zo vermeden. Natuurlijk verschijnt ook bij deze wandelaars de leegte, maar die wordt benoemd als vermoeidheid, angst, pech, lelijkheid. Het wordt een verwerpelijk negatief dat wordt vermeden, bestreden en verwijderd.

Doelloos wandelen kan echter ook gevaarlijk zijn. De leegte kan te groot worden en omslaan in angst, wanhoop en paniek. Wandelen kan dan een manier worden om zich te willen losmaken van het landschap, het eigen lichaam en alle verhalen.

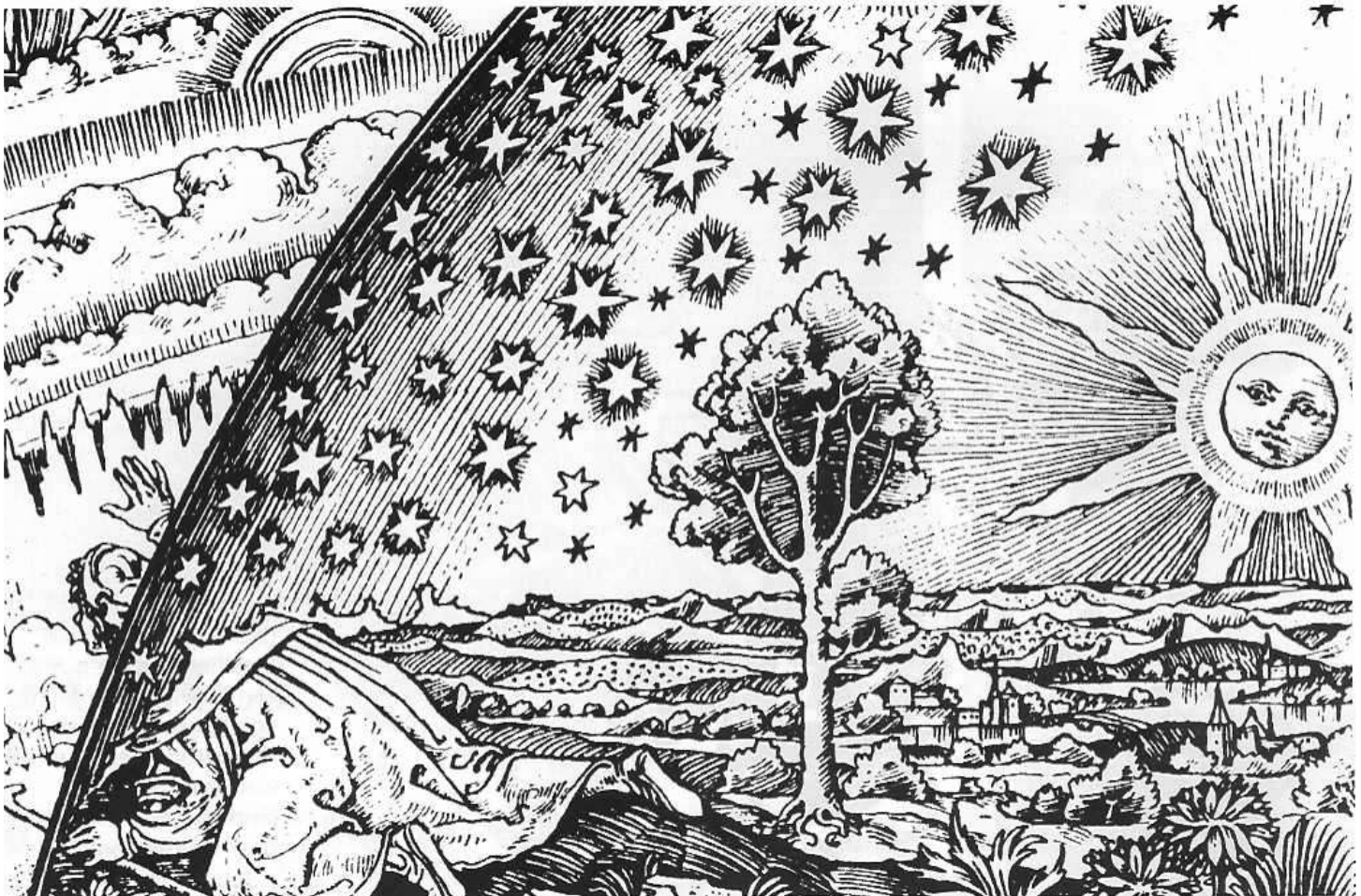
Wandelen wordt een wandelgekte, een vlucht in een waanwereld.

Wandelen is op deze manier juist een vlucht voor de leegte die te bedreigend is. In de psychiatrie is wandelgekte een begrip geworden. Ook kunnen tijdens het wandelen ziekten en allerlei ellende toeslaan met valkuilen, voetangels en klemmen. Een onoverkomelijk hek, een botte jachtopziener, een niet uitwijkende tegenligger.

Maar de wandelaar is vrij, de jachtopziener niet.

Een wandelaar die de leegte toelaat en verwelkomt, begint aan zijn eigen scheppingsverhaal. Zijn aarde is 'woest en ledig'. Slechts door te wandelen kan de woestheid vorm krijgen en zinvol worden. De woestijn (van zijn leven en zijn relaties, van de technocratie en de bio-industrie, van asfalt/beton, van een aangetast en afgesloten landschap) kan door te wandelen zinvol worden en vruchtbaar.

De wandelaar die op reis gaat in de leegte, is een zoeker; hij probeert vanuit de leegte nieuwe betekenissen en verhalen te vinden. Hij probeert het Zinrijk te vinden; en weet nooit zeker of het Zinrijk, het eerste het beste café is, een ontroerend verhaal, de boer die eerste dreigde met een hooivork, maar hem nu uitnodigt op de koffie, een plotselinge lichtval, een toevallige ontmoeting, een gezichtsuitdrukking of een onverklaarbaar geluksgevoel.

“Breed is de weg die tot verderf leidt, en smal is de weg die tot het leven leidt” (Mattheus 7:13)

De kunst van het struinen

De uitvinding van het wandelen

Jacques Rousseau (1712-1784) wordt met zijn boek 'De overpeinzingen van een eenzame wandelaar' beschouwd als de uitvinder van het moderne wandelen. Voor hem is de natuur niet langer een rationeel en academisch 'tableau' en imitatie van een klassiek ideaal, maar een romantisch landschap waarin beeld en emotie in elkaar overvloeien als 'Moeder Natuur', die tijdens de wandeling geeft wat de samenleving afneemt: rust, zelfkennis, inspiratie, contact met de bron van het leven en de geestelijke wereld. Goethe, Thoreau (van Walden), Ton Lemaire en prinses Irene zijn niet de enige wandelaars die het pad van Rousseau gevolgd zijn. Via het lidmaatschap van natuur/milieuorganisaties (bijv.

Natuurmonumenten), dierenbeschermings en wandelorganisaties zoeken zij in de wereld van beton, plastic, blik en asfalt de natuur; als synoniem voor leven, puurheid, warmte en spiritualiteit. In een idyllisch landschap beleeft de wandelaar zich weer als geheel en ongedeeld individu. In de ideale, arcadische landschappen van de wandelaar, bevinden zich de rustieke voetpadennetwerken, beschreven in wandelboeken en wandeltijdschriften voor een steeds breder publiek. Deze voetpaden kwamen op de plaats van eeuwenoude naamloze voetsporen door mensen aangelegd, die het woord 'wandelen' nooit gekend hadden.

Romantisch wandelen als lifestyle

De romantiek van Rousseau is een product van het liberale individualisme dat in de 18e eeuw opkomt, eerst nog voorbehouden aan de aristocratische elite, maar vooral in de 20e eeuw na talloze revoluties doorbrekend naar alle lagen van de bevolking met allerlei conservatieve of progressieve varianten. Collectivistische systemen (communisme en fascisme) hebben fel tegenstand geboden met ongekende terreur, maar worden in de 20e eeuw definitief verslagen. De liberale vrije markt wint dan op alle fronten. De liberale systemen creëren de 24-uurs economie en een ongebreidelde technologie, die de zo innig gekoesterde natuur langzaam vervuilt en vernielt.

Het liberale individualisme heeft de erfenis van Rousseau en zijn romantische idealen simpelweg vermarkt. De romantiek wordt als wandelarrangement aangeboden in binnen- en buitenland door slimme touroperators. Want ze weten dat de vraag groot is: hoe meer asfalt, beton en blik; hoe groter de vraag naar nostalgische dorpjes, rustieke paadjes en authentieke mensjes. Zo is er in Nederland een keur van LAW-paden: het Trekvogelpad, Pelgrimspad, Marskramerspad, waar je nooit iets van trekvogels, pelgrims en marskramers zult merken, alleen 'het gevoel' wordt erbij geleverd, de fantasie.

Zo zijn er ook allerlei wandelarrangementen langs boerderijen met veel boerenbont en krentenmik die de illusie verkopen van een nostalgisch 19e-eeuws boerenland, terwijl het landschap naoorlogs is en het bedrijf op de bio-industrie draait en vol spanning de volgende veeziekte afwacht. Het buitenland biedt een veel groter aanbod van exotische bestemmingen en oerervaringen, weg van het asfalt, al of niet geïllustreerd met dansende inboorlingen, die zich snel uitkleden en met kralen versieren als de touringcar met toeristen arriveert. De grote reisbureaus zoals SNP, Djoser, Koning Aap verdringen elkaar bij het aanbieden van authentieke wandelervaringen en ongerepte natuurgebieden voor hun vermogende doelgroepen. Op nieuw aangelegde 'middeleeuwse pelgrimsroutes' verdringen moderne pelgrims elkaar. En zelfs het hoerenlopen en cruisen is gelegitimeerd als erotische themawandeling, sinds wethouders het voorbeeld geven.

Het wandelen is een deel van de moderne lifestyle geworden, zoals de vormgeving van interieur en kleding, de persoonlijke bodycare, de seksuele voorkeur, de eigen (wandel)therapeut, de crèche en het concertabonnement.

Het grote ego van de wandelaar

Was er nooit kritiek? Jawel, de aartscritici van de westerse samenleving, Darwin, Nietzsche, Marx en Freud, hebben ieder op hun manier de fictie van het liberale individu en zijn romantische fantasieën doorgeprikt. Vooral Freud en zijn postmoderne navolgers definieerden het ongeremde individualisme als een illusie, een imaginaire schijnwereld. Het zogenaamde individu was in werkelijkheid een verwend ego met een narcistisch syndroom, dat te drastisch met zijn magische kinderwereld gebroken had en daarom via de fantasie romantische illusies creëerde om de leegte van de verloren kinderwereld op te vullen. Wandelen is in die zin een fictieve poging de magische kinderwereld te herstellen aan de borst van 'Moeder Natuur'. De natuur is 'oer' en authentiek, zolang de fantasie, de stemming en de watervastheid van de wandelschoenen van de wandelaar het toelaten. Ook Moeder Natuur stelt bij nader inzien teleur, als de muggen en bloedzuigers toeslaan. Misschien houden de oernatuur en het romantische landschap alleen nog maar stand in de eigen huiskamer met mooie fotoboeken, reisgidsen, opwindende websites en de laatste Op Lemen Voeten of Grasduinen. Hier kan het Ego zichzelf mateloos verwennen, niet gestoord door critici en frustraties. Het virtuele wandelen is dan ook tegenwoordig de meest geliefde wandelactiviteit geworden. De dure Goretex wandelattributen blijven (zonder modder) in de kast, maar het sportieve zelfbeeld van de wandelaar en de idylle van het verlangde landschap blijven intact.

De smalle en de brede weg

Volgens onze aartschrijvers van het egocentrische consumentengedrag is het individu, buiten zijn huiskamer en zonder zijn romantische fantasieën en dure attributen fundamenteel ongelukkig. Nooit tevreden, chronisch vermoeid, altijd teleurgesteld door desillusies en niet gelukte relaties, een seksuele identiteit die hard tegenvalt, altijd op zoek naar meer en beter, altijd gestresst, agressief of depressief; hopeloos verdwaald in de asfaltjungle van zijn leven. Eigenlijk altijd op zoek naar de sleutel van de kinderkamer: de ideale partner, het volmaakte geluksgevoel, het complete orgasme, het oceanische oergevoel, spiritualiteit en zingeving in het algemeen. Het probleem is dat de sleutel van de kinderkamer zoek is en nergens te vinden. Het spoor terug is niet te vinden; weggeploegd, geasfalteerd en afgesloten met een groot hek, prikkeldraad, schrikdraad en verbodsbord art. 461 WvS. De moraal uit het oude verhaal: "Breed is de weg die tot verderf leidt, en smal is de weg die tot het leven leidt" (Mattheus 7:13-14). Maar waar is de sleutel, waar is de smalle weg? Moeten we de guru's en voorlopers van de 'brede asfaltweg' volgen of de 'smalle voetsporen' om de 'smalle weg' en de sleutel terug te vinden. Als we de routegidsen en het wandelaanbod van de reisorganisaties lezen, verkopen zij de sleutel en wijzen zij de weg naar Arcadië en Utopia. Maar deze routes leiden niet naar een reëel landschap, maar naar een fantasie, een geconstrueerd Ego van de toerist en recreant. Die fantasie gedijt goed in een land waar de geest van Verdonk/Wilders heerst en de vraag naar een vluchtroute groot is.

Levenslijnen in het landschap

Waar is de smalle weg? Om die brandende vraag te beantwoorden moeten we misschien de voetpaden zelf aan het woord laten, in plaats van al die wandelgoeroe's en routemakers. Sinds mensenheugenis zijn voetpaden niet aangelegd, maar ontstaan als voetspoor en slijtpad, als product van het lopen. Het voetsporennetwerk in een landschap is net zo'n een uitdrukking van het menselijk leven en denken als de taal. Zoals de taal naast de hoorbare en leesbare taal, een onzichtbare structuur heeft in het hoofd van de spreker (inner speech), zo is ook het voetsporennetwerk (alle voetsporen bij elkaar) een verborgen structuur in het landschap. Die verborgen structuur is letterlijk het product van de levensloop. De levensloop is het routekaartje van een heel mensenleven en de fysieke sporen die iemand heeft nagelaten. Die sporen zijn ook aanwezig in het landschap als voetsporen. Daarom vertellen voetsporen de geschiedenis van het landschap en de mensen die er liepen. Zonder voetsporen kan het landschap niet meer gedacht, verteld en beleefd worden, en sterft het menselijke landschap. Het maken en lopen van deze sporen is letterlijk het lezen en beleven van het landschap. Alleen door ze te belopen worden voetsporen gemaakt en onderhouden. Voetsporennetwerken hebben dezelfde onlogische patronen als mensen. Ze lopen om ruzies heen of zoeken ze juist op, verbinden via doorsteekjes de kerk met de kroeg en het vrijerslaantje/cruiseplek met het kerkhof.

Ze verbieden de toegang voor ongewenste bezoekers, maar er zijn altijd smokkelpaden en afsteekjes voor de brutalen. Voetsporen verbinden de landschapselementen waaraan verhalen, mythes en sprookjes verbonden zijn. Door de voetsporen te volgen, worden de mythen over het ontstaan en de breuklijnen van het landschap herschreven en ontstaan er altijd weer nieuwe verhalen.

De chaos verklaard

Elk landschap heeft een verborgen structuur van voetsporen (in Nederland vrijwel overal onzichtbaar: afgesloten, weg geploegd of geasfalteerd), en ook elk mens heeft een verborgen structuur van de lijnen die hij gelopen heeft. Als je al die lijnen op een kaart zou intekenen, zouden er wonderlijke patronen ontstaan. Misschien dat met GPS en een slimme computer dit in de toekomst technisch mogelijk wordt. De patronen doen denken aan en de kunst van de Aboriginals en indianen. In de geografie en wiskunde worden ze 'fractals' genoemd, patronen die optreden bij volstrekte chaos in een begrensd systeem. Bekendste voorbeeld is de 'vlinder van Lorenz', het bewijs dat kleine oorzaken (vlinders), enorme gevolgen (orkanen) kunnen hebben. In die zin is ook de wandelaar een 'vlinder' van Lorenz; elke stap kan een aardbeving veroorzaken.

Edward Lorenz was met Gaston Julia, Benoit Mandelbrot en Nobelprijswinnaar Ilya Prigogine in de jaren 70 van de vorige eeuw de grondleggers van de moderne chaostheorie, die aantonen dat chaos zichzelf spontaan ordent via dissipatieve (energie afgeevende) structuren of fractals. De chaostheorie betekende een revolutie in de klassieke geometrie en zette de wetten van Newton op zijn kop. Voor het eerst konden allerlei vormen van chaos (turbulentie, at random bewegingen, het weer, onverklaarbare politieke en economische ontwikkelingen, natuurlijke vormen als schelpen, bladeren, kustlijnen) verklaard, weergegeven en berekend worden. De fractal is de beeldende vorm van deze chaospatronen. De fractale werkelijkheid van de chaos wordt wel de 4e (ruimte/tijd) dimensie genoemd, en doorbreekt daarmee de klassieke 3 dimensionale geometrie van lijnen, vlakken en vormen. Fractals hebben bizarre figuren, en worden gekenmerkt door iteratie (herhaalt in details hetzelfde patroon), grote gevoeligheid voor het beginpunt en de kleinste invloeden, onomkeerbare tijd en ze zijn niet lineair.

Struinen in het onbewuste

De chaos van het totaal aan alle loopbewegingen (alle (on)zichtbare voetsporen) in een landschap of van een subject beantwoordt dan ook aan de wet van de chaos: er ontstaat geen ondefinieerbare chaos, maar een patroon met een verrassende regelmaat: een fractal. Voor de Franse filosoof en neofreudiaan Jacques Lacan is de fractal de uitbeelding van het onbewuste: het onderliggende patroon, het besturingssysteem en blauwdruk van de mens waaruit alle bewegingen, emoties en ideeën voortkomen. Dus het patroon van alle voetsporen van iemand is in feite het equivalent van 'het onbewuste'.

Aan je voetsporen kan de betekenis van je 'levensloop' herkend worden, en ze leveren misschien wel de 'sleutel van de kinderkamer'. Want door een deel van het fractal (het onbewuste, de voetsporen) te bestuderen, kan de betekenis van het geheel zichtbaar worden. Ook het landschap heeft in de vorm van haar voetsporennetwerk, een onbewuste, en door het belopen (struinen) van de fractale werkelijkheid van het landschap, kan de betekenis en de waarde van het landschap zichtbaar worden. De fractale werkelijkheid van het landschap toont zich vooral in 'Onland'; de grensgebieden, rafelranden, randgebieden, marges, in het niemandsland, tussen breuklijnen. Daar bevindt zich het ideale struinlandschap!

Voetsporen verweven lichaam en landschap

Voetsporen zijn te beschouwen als inscripties van menselijk leven in een landschap, zoals littekens, eelt en rimpels in de huid, de eerste taalkennis van een kind en de eerste schetsen van een tekening. Alle voetsporen in een landschap zijn op een of andere manier nog aanwezig, misschien diep onder de grond, in verhalen of herinneringen, als brokstuk ergens in een achtertuin of achter hekken op een polderdijk, maar de sporen zijn onuitwisbaar. Geen asfaltmachine of Betuwelijn kan ze wegwissen. Ook al verdwijnen voetsporen regelmatig door de vloed, door regenbuien en sneeuwstormen; het ritme waarmee de sporen terugkomen geeft structuur en betekenis aan het landschap, en maakt het landschap waardevol.

Schering en inslag

Tijdens voettochten van duizenden jaren weefden natuur en mens zich aan elkaar vast als schering en inslag. De voetsporen waren de inslag; de dwarse draden door de schering van de natuur, waarmee de natuur vermenselijke tot 'landschap' en de mens vernatuurlijkte. Het weefsel (quilt, tekst) dat op deze manier ontstond diende de mens en de natuur als 2e huid: de natuur kreeg als landschap de erogene gevoeligheid van een mensenhuid, en het menselijk lichaam veranderde in een natuurelement: een rotsformatie, een boom, een stinkzwam, een wilde lelie, een bergbeek of een zonsopgang. Via de voetsporen hechtten mensen zich voorgoed aan het landschap, zoals het blozen en de eerste seksuele ervaring zich voorgoed hechten aan het lichaam. Hoewel het lichaam nog niet goed besepte wat hem/haar overkwam, ontstonden de mooiste weefsels en teksten.

Het wissen van de sporen

Toen de voetsporen verlaten werden en de mensen zich op de gebaande paden begaven, op de asfaltwegen en in de files op hun snelwegen, leken de eerste sporen uitgewist, zoals originele handschrift van een palimpsest. Ze werden vergeten, ontkend en vernield. Het lichaam overmeesterde zichzelf, ging de bloz imiteren met rouge en romantiseerde seksualiteit.

De wandelaars imiteerden in het landschap de vergeten voetsporen met aangelegde voetpaden en fantaseerden dat het pelgrimspaden of hanzepadten waren. Maar de eerste sporen bleven altijd bestaan, veel langer dan de aangelegde, geplande, gemarkeerde, voorgeschreven, 'openbaar toegankelijke' voetpaden die de illusie verkochten van oeroude voetsporen. Het zijn deze romantische voetpaden die de idylle van een authentiek landschap beloven in een landschap waar weinig meer over is van haar oorspronkelijke structuur. Maar de wandelaar wil zo graag de Anton Pieckplaatjes terugvinden in het landschap en zijn eigen leven, dat de onechtheid voor lief wordt genomen.

Dwars door de tijd

Voetsporen verhouden zich tot voetpaden en asfaltwegen, als reële klanken tot symbolische taal, als licht/kleur/geur tot voorstellingen, als de kinderkamer tot de huiskamer van het zichzelf verwennende, zappende en surfende ego. De vraag is: hoe kunnen we de reële voetsporen terugvinden? Blijkbaar niet door het *lopen*, want de loper blijft op het asfalt en het beton dat de voetsporen verdringt, ook niet door het *wandelen*, omdat de wandelaar een illusie, een fantasielandschap creëert. Maar het *struinen* is daarentegen een activiteit die het meest de fractale, chaotische en erotische werkelijkheid van de voetsporen benadert. De *loper* leeft in de 24uurs economie waarin tijd geld is. De *wandelaar* zoekt de romantiek van de 'trage tijd', waarin hij bijv. armoede en verwaarlozing als schilderachtig ervaart. Maar na de wandelvakantie loopt hij gewoon weer in de pas van het systeem die zich ergert aan armoede en verwaarlozing, maar die hij zelf op afstand veroorzaakt en (onbewust) in stand houdt. De *struiner* daarentegen volgt zijn voetsporen dwars door de tijd en de fantasieën heen.

Lopen, wandelen en struinen

De loper, de wandelaar en de struiner hebben elk een andere tijdsbeleving, zodat ze in verschillende tijden leven en elkaar als vreemdeling beschouwen. *Het lopen* beweegt zich in een lineaire tijd, in de diachronie (het geloof in de vooruitgang, een doel, een bestemming), via metonymieën (alles verwijst naar elkaar, bijv. tijd=geld=macht=sex). Hij beweegt zich verkrampd, zijn lichaam is overgeleverd aan de Ander. *Het wandelen* beweegt zich in een concentrische tijdsbeleving, in de synchronie (de trage tijd, mythe van de gelijktijdigheid en de eeuwige terugkeer), via metaforen (beeldspraak, bijv. fantasma's, droombeelden, wanen). Hij creëert een fantasielichaam alsof hij zelf een toeschouwer is van de film van zijn leven met zichzelf in de hoofdrol en veel erotische wensbeelden van een imitatie (dubbelganger) of een antipode (complementair), liefst op afstand. *Het struinen* is doelloos en beweegt zich tussen de tijd, via de epifanie: een plotselinge manifestatie van het reële, niet als een transcendente ervaring maar juist als verschijning (openbaring, revelatie) van de kern van het gewone, het triviale.

Wat is struinen?

Struinen is een schijnbaar chaotische activiteit. De structuur van de voettocht en het effect zijn pas achteraf zichtbaar. Volgens van Dale betekent struinen "snuffelend rondlopen om te zien of men iets van zijn gading kan vinden". De struiner laat zich leiden door het toeval en weet vaak niet eens wat hij zoekt. Het vinden overkomt hem, het gevondene overrompelt hem. Zo struint hij door het landschap. Het is moeilijk te zeggen of het landschap hem aantrekt met onzichtbare lijnen en half verborgen voetsporen, of dat de struiner zijn eigen gevoel volgt, los van alle voorschriften en ongeschreven regels waarmee landelijke en stedelijke gebieden geordend, afgesloten of onbereikbaar zijn. De struiner heeft geen voorkeuren, omdat nooit voorspeld kan worden waar hij wat kan vinden. Achterbuurten, havens en industrieterreinen zijn voor hem even aantrekkelijk als beschermde stadsgezichten en natuurgebieden. Omdat de struiner zich overgeeft aan het toeval, at random, volgen zijn voetsporen de wetten van de chaos. Hij wordt in de 'chaotische' 4 dimensie van ruimte/tijd in beweging gebracht door een centrum dat hem aantrekt en afstoot; als een zwart gat of een branding. In de chaostheorie worden dit 'vreemde attractoren' genoemd die de fractals aansturen en vormgeven.

Struinen kan altijd en overal.

De struiner breekt letterlijk door de fantasie van de wandelaar en de vaste routes van de loper heen, omdat hij zijn voetsporen volgt. Elke wandeling biedt de keuze om af te wijken van een asfaltweg of voetpad, en een voetspoor te volgen, te gaan struinen. Het kost veel meer moeite om een mooi (legaal) voetpad te vinden, dan een avontuurlijk voetspoor. Voetsporen zijn overal en het landschap is voor de struiner volledig toegankelijk. Voetpaden zijn daarentegen steeds zeldzamer en het landschap wordt voor de wandelaar steeds ontoegankelijker. De wandelaar wordt in het hekkenland dat Nederland heet, verjaagd naar het asfalt, waar het wandelen lopen wordt, terug naar de parkeerplaats. De keuze voor het struinen is geen beslissing of een keuze, maar een toelaten. Het struinen begint bij de voordeur met het gevoel dat je de eerste voetstap zet in de verse sneeuw. Struinen is terugkeren naar de naakte huid, om het 'glanslichaam/waterlichaam' te vinden waarin de levensloop zich gekerfd heeft. Waar de ogen het licht opnemen en de oren de klank van de stem vangen. Struinen begint in je hoofd, als je vrije associaties toelaat, in plaats van je geplande en gestructureerde gedachten of je standaard fantasieën. Struinen in het landschap, de taal en in je hoofd kan op elk moment beginnen: de woorden en de dingen willen niets liever dan dubbelzinnig te worden met steeds nieuwe licht/klank/geur associaties. De struiner geeft namen aan dingen waar nog geen woorden voor zijn. Vandaar dat hij vaak stamelt en de grootste moeite heeft zijn namen te verbinden met gangbare betekenissen. Voorbeelden zijn de aartsstruiners Nescio en James Joyce, die hun leven lang geworsteld hebben om hun gevoelens om te zetten in taal.

Struinen als verlangen

Via het struinen over de voetsporen van het verlangen verweven mens en (stads)landschap zich met elkaar, en de weefsels (quilts, teksten, fractals) die daarbij ontstaan, hebben de mooiste patronen. Het (stads)landschap verlangt naar de struiner. De struiner verlangt naar het landschap. Maar wát ze precies met elkaar delen (extase, genot, leegte, pijn, dood?), blijft onzichtbaar als een wederzijds geheim. Wat wél zichtbaar wordt, zijn de voetsporen, die zich laten lezen als een Koptisch weefsel, prehistorische rotstekeningen, een atonaal gedicht van Lucebert, een gnostische papyrusrol, een Tibetaanse mandala. Kortom als een fractal. Struinen is een manier om deze weefsels terug te vinden in het landschap en op de eigen huid. De struiner beweegt zich in de 4e dimensie van de fractale werkelijkheid. Hij loopt rond in zijn eigen onbewuste. Binnen en buiten bestaan niet voor hem, zoals in de ring van Moebius (wiskundige figuur, een gedraaide band waarbij binnen en buitenkant in elkaar overlopen). Wanneer de romantische zondagwandelaar weer in de file staat van de maandagochtendspits van zijn leven, dwaalt de struiner in het niemandsland tussen de zondag en de weekdays, tussen de breuklijnen van zijn tijd en zijn leven. Zijn voetsporen leiden naar de branding, de afgronden, ingewanden en kolkaten van de tijd, waarin het verlangen haar kern toont. De struiner neemt/krijgt wat hij verlangt, zonder in de afgrond te vallen. Hij loopt met blote voeten in het schuim van de branding, zonder in de branding onder te gaan, en hij vervolgt zijn voetspoor zonder te weten waarheen...

Leren struinen

Lopen, wandelen en struinen

Naschrift bij het vorige artikel

Natuurlijk zijn de looper, de wandelaar en de struiner uit het vorige artikel één persoon. Diep in zijn hart is elke looper en wandelaar een struiner, zoals onder het asfalt en de voetpaden altijd de voetsporen liggen. En zoals in elk verkrampt lichaam een fantasie-lichaam schuilgaat, en daaronder weer een 'glanslichaam' of 'waterlichaam' met de sporen van de levensloop.

Omdat de voetsporen vergeten, verboden of vernield worden, gaat het struinen noodgedwongen over in wandelen en tenslotte in lopen. En je bent heilloos overgeleverd aan een leger voorlopers die voor je bepalen waar en hoe je mag lopen en welke fantasieën leverbaar zijn op de gemarkeerde voetpaden van je vakantiebestemming Arcadië, Atlantis, Ecotopia of Kokanje. Diep in je hart ben je een banneling, een afgewezen asielzoeker, maar als 'individualist' heb je geleerd voor dat gevoel weg te lopen.

Met het struinen verweeft de mens zich met de natuur, het product is een prachtig weefsel: een fractal in de vorm van een geaderd landschap, een houtsnijwerk, een doorleefde huid, een geleefde tekst. De theorie van het struinen gebruikt de tegenstelling tussen lopen, wandelen en struinen; tussen asfaltwegen, voetpaden en voetsporen, om de struiner tot leven te brengen.

Dat valt niet mee, omdat de struiner geen ego heeft zoals de looper en de wandelaar, en dus niet voor zichzelf kan opkomen.

Daarom is een theorie over struinen altijd dubbelzinnig en overdrachtelijk, en als tekst zelf ook een struintocht met veel herhalingen en metaforen. Zoals lopen kan overgaan in wandelen, kan wandelen elk moment overgaan in struinen; zoals asfaltwegen en voetpaden kunnen overgaan in voetsporen, en elke geordende taal uiteindelijk kan oplossen in poëtische flarden en dubbelzinnige brokstukken. De kunst is over te stappen op de voetsporen van je eigen leven, die allang in je lichaam gegrift zijn, zonder dat je het wist (of wilde weten).

De inscripties van je voetsporen zijn je verzamelde littekens, je levensscript, je manuscript, je schetsontwerp. Struinen is een levenskunst: het uitspelen van je onbewuste script, het uitgeven van je onbekende manuscript, het uittekenen of beeldhouwen van je verloren schetsen en krabbels, het bouwen van je vergeten schetsontwerp. Je route begint niet bij wat de vrije markt voor jou als consument produceren en aanbieden; bij je reisorganisatie, je wandelgids en je uitgezette rondwandeling. 'De smalle weg' is veel dichterbij dan je denkt. De 'sleutel' ligt allang in je handen. Ga gewoon op stap, als een strandwandelaar langs de vloedlijn. In dit grensgebied, dit niemandsland; in de leegte tussen de breuklijnen van de branding en het landschap; tussen het verlangen en het lichaam, liggen de eeuwenoude voetsporen van miljoenen mensen, die jij elke keer weer opnieuw maakt alsof je de eerste bent, alsof je nog moet leren lopen (resp. spreken, schrijven, lezen, weven, bouwen).

Robert Walser (1878-1956)

wandelkunstenaar op de rand van de waanzin

Voor Robert Walser was de combinatie van wandelen en schrijven een manier van overleven en levenskunst op de grens van de waanzin. Met het maken van eindeloze en doelloze wandelingen, en het beschrijven van zijn wandelervaringen ontsnapte hij aan het benauwde bestaan als bank-employee in het Zwitserse Biel. In 1905 koos hij voor een kunstenaarsbestaan in Berlijn en genoot hij erkenning en waardering. Kafka en andere belangrijke schrijvers uit zijn tijd waren enthousiast over zijn schrijfstijl. Maar in 1913 keerde hij berooid en met een drankprobleem terug in zijn geboorteplaats Biel waar hij tot 1921 bleef schrijven op een armoedige zolderkamer en veel wandelde. Van 1921 tot 1929 leefde hij in Bern, waar hij grote romans schreef in een onleesbaar microschrift, dat pas recent ontcijferd is. In 1929 werd hij tegen zijn zin door zijn familie opgesloten in een psychiatrische inrichting. Dat betekende het einde van zijn schrijversbestaan. Vanaf 1936 maakt hij lange wandelingen met zijn vriend Carl Seelig, die hierover uitgebreide aantekeningen maakt. Walser zag er niet uit als een recreatieve wandelaar, maar als een keurige meneer, met pak, stropdas, hoed en paraplu. Het maakte hem niet uit waar hij wandelde en wat voor weer het was. Vaak liep hij de hele dag langs auto-wegen. Op kerstmis 1956 stierf hij tijdens een wandeling in de sneeuw. Walser geldt nu als de belangrijkste Duits-Zwitserse schrijver van de 1^e helft van de 20e eeuw en zijn populariteit neemt steeds meer toe.

Citaat uit *Wandelen* (maart 1914)

Er ging eens iemand wandelen. Hij had de trein kunnen nemen en een verre reis kunnen maken, maar hij wou alleen maar wat in de buurt rondopen. Het nabije leek hem belangrijker dan het belangrijke en grote in de verte. Daarom leek hem het onbelangrijke belangrijk. Dat zij hem gegund. Hij heette Tobold, maar of hij nu zo heette of anders, in elk geval had hij weinig geld op zak en was zijn hart vol goede moed. Zo kwam hij lekker langzaam vooruit, hij was geen vriend van overgrote snelheid. Aan haast had hij een broertje dood; als hij vooruit gestormd was, zou hij alleen maar gaan zweten. Waarom zou ik, dacht hij, en hij stapte bedachtzaam voort, zorgvuldig, vriendelijk en bescheiden. De passen die hij zette waren afgemeten en weloverwogen, en zijn tempo was een lust voor het oog, de zon was heerlijk warm, waarover Tobold zich eerlijk en oprecht verheugde. Maar regen was hem even lief geweest. Hij zou dan een paraplu hebben opgestoken en keurig in de regen doorgelopen zijn. Hij verlangde zelfs een beetje naar nattigheid, maar nu de zon scheen was hij ingenomen met de zon. Hij was namelijk iemand die bijna op niets iets had aan te merken. Hij nam nu zijn hoed van zijn hoofd om hem in zijn hand te dragen. De hoed was oud. De hoed was duidelijk versleten, zo'n beetje als die van een werkman. Het was een sjofele hoed en toch behandelde de drager hem met eerbied, omdat er herinneringen kleefden aan de hoed. Topold kon altijd maar moeilijk van afgedragen kleren afstand doen. Zo droeg hij nu bij voorbeeld kapotte schoenen. Hij had best een paar nieuwe laarzen kunnen kopen. Zo buitengewoon arm was hij ook weer niet. We zouden hem niet straatarm willen noemen. Maar de schoenen waren oud, ze zaten vol herinneringen, met hen was hij al vele wegen gegaan, en wat hadden de schoenen het tot dusver trouw uitgehouden. Topold hield van alles wat oud was, wat ge- en verbruikt was, hij hield soms zelfs van verschimmelde dingen. Zo hield hij bij voorbeeld van oude mensen, van aardig versleten mensen. Kun je Topold daarvoor een terecht verwijt maken? Nauwelijks! Want het is een aardig trekje van piëteit. Niet waar? En zo liep hij er stap voor stap op los, onder het heerlijke lieve blauw. O wat was de hemel blauw en hoe sneeuwigwit waren de wolken. Het grootste geluk voor Topold was telkens weer om naar de wolken en de hemel te kijken. Daarom reisde hij zo graag te voet, omdat de voetganger alles zo rustig en vrank en vrij kan bekijken, terwijl de treinreiziger nergens kan blijven staan en stoppen dan juist alleen op de spoor stations, waar meestal elegant geklede kelners vragen of meneer bier wenst. Tobold zag graag af van een stuk of acht glazen bier als hij maar vrij kon zijn en op eigen benen mocht staan, want hij had plezier in zijn eigen benen en lopen was hem een stil genoeg. Een kind zei hem nu goedendag en Tobold zei hem ook goedendag, en zo liep hij en dacht nog een hele tijd aan het lieve kind dat hem zo mooi aangekeken, zo bekoorlijk toegelachen en zo vriendelijk goedendag gezegd had.

Citaat uit *Der Spaziergang* (1916)

Mijn wandeling werd steeds mooier en groter. Hier bij de spoorweg-overgang vond zoiets als het hoogtepunt of centrum plaats, van waaruit het zachtjes weer zou dalen, dacht ik bij mezelf. De wereldziel heeft zich geopend en alle kwaad, pijn en verdriet stond op het punt te verdwijnen, fantaseerde ik. Al het toekomstige verbleekte en het verleden smolt weg. Op het gloeiende ogenblik gloeide ikzelf. Aandachtig keek ik naar het kleinste en bescheidenste, terwijl de hemel zich hoog verhief en zich diep leek te bukken. De aarde werd een droom; ik zelf was innerlijk geworden en liep als in een innerlijk rond. Al het uitwendige vervaagde en alles wat ik tot dusver begrepen had was onbegrijpelijk. Terwijl ik op de begane grond stond, stortte ik in de diepte, waarvan ik op dat ogenblik inzag dat ze het goede was. Ik was mijzelf niet meer, maar een ander, maar precies daarom juist mijzelf. In het zoete liefdeslicht meende ik in te kunnen zien of te moeten voelen dat de innerlijk mens de enige is die waarlijk bestaat.

Struinen en waanzin vagabondage pathologique

Tegen het einde van 19e eeuw schijnt het landlopen en vagebonderen in Europa een epidemie te worden. Het gist en broeit in Europa. De opkomende industrialisatie met haar rauwe kapitalisme zonder sociale voorzieningen ontwortelt de traditionele samenlevingen. Nieuwe ideologieën (socialisme, communisme, fascisme) beloven radicale alternatieven, maar veroorzaken vooral verwarring. De oude Europese patriarchale orde in de vorm van de keizerrijken Rusland, Oostenrijk en Duitsland verbrokkelt zienderogen, het nieuwe nationalisme woekert, en steden als Berlijn, Praag en Wenen worden broedplaatsen van revolutionaire denkers, kunstenaars en wetenschappers. Darwin ontdekt dat de mens een aap is, Nietzsche verkondigt de dood van God, Freud ontdekt het onbewuste en Marx de klassenstrijd. Niets is meer wat het leek. Veel mensen raken letterlijk en figuurlijk de weg kwijt. In de steden en op het platteland trekken veel labiele en sociale randfiguren rond.

Wandelwaanzin

De opkomende psychiatrische wetenschap beschrijft dit verschijnsel als een syndroom en doet serieus onderzoek. Op congressen en in onderzoeken wordt het syndroom geclassificeerd als fugue (vlucht), vagabondage pathologique, folie circulaire, dromomanie (dromos = weg), poreomanie (poreia = lopen), automatisme ambulatoire. De symptomen van de 'wandelwaanzin' worden beschreven als 'zinloos en doelloos wandelen, gepaard gaande met geheugenstoornissen en heftige gemoedswisselingen'. Men is het oneens of het een hysterische aandoening betrof, een vorm van hystero-epilepsie, dementia praecox of een manisch-depressief ziektebeeld. Later ziet men zoveel verschillende vormen en bijverschijnselen, dat het trekken, zwerven en straatslijpen minder als een geestesziekte wordt gezien, maar meer als lastig asociaal gedrag. De trefwoorden worden vagebondage en degeneratie, geschikt om dronkaards, bedelaars en zwervers op te sluiten. Het opkomende fascisme en nazisme in de 20e eeuw maakt korte metten met deviante levenswijzen, opsluiten wordt een voorportaal van deportatie en vernietiging. Zwervers worden gedwongen te werken in de wapenfabrieken en wandelaars moeten marcheren. Zo worden de vrije Wandervögel ingelijfd bij de Hitlerjugend.

Romantiek

In de jaren 60 en 70 van de vorige eeuw ontstaat tijdelijk een romantische identificatie met het 'zwerversyndroom'. Hippies zwerven stoned de wereld rond en de anti-psychiatrie beschouwt de psychotische patiënt als gezond en de maatschappij als ziek. In onze tijd zijn zwervers (hosselende junkies, Marokkaanse hangjongeren, drinkende daklozen, zwerfende illegalen) weer gewoon 'openbare ordeproblemen'. Wandelen is intussen een therapie geworden voor randgroepjongeren, overspannen managers, uitgemiddelde new-agers en werkeloze journalisten. En de recreatieve wandelaar wil graag gezelligheid en romantische landschappen, uitgerust met dito horeca en paaltjesroute. Bestaan er nog zwerfende levenskunstenaars? De schrijvende wandelguru's van deze tijd (Gerard van Westerloo, Herman Vuijsje, Ton Lemaire, John Jansen van Galen, Joyce Roodnat, Esther Bakker, Haro Hielkema) betreden alleen gebaande paden.

Robert Walser

Maar de observaties van de psychiaters gericht op 'wandelwaanzin' zijn gebaseerd op empirische gegevens. Zo krijgen de psychiaters van de Zwitserse inrichting Herisau (Appenzell) in 1929 te maken met de patiënt Robert Walser (1878-1956), een pathologische wandelaar. De familie heeft tot opname bevolen om een einde te maken aan het 'zinloze bestaan' van de wandelaar. De patiënt heeft zijn wandelervaringen beschreven in een hoogst persoonlijke stijl en een vrijwel onleesbaar handschrift. De psychiaters concluderen dat het wandelen en schrijven van de patiënt een wereld van waanzin veroorzaakt, die een zinvolle behandeling vergt. Deze diagnose betekent meteen het einde van de literaire carrière van de patiënt. Hij zal in de inrichting het papier niet meer aanraken.

Nescio

Walser

Nescio

De combinatie wandelen en waanzin, en daarbij het schrijven als het balanceren tussen beide belevingswerelden, kom je ook tegen bij de Nederlandse schrijver Nescio (pseudoniem van J.H.F. Grönloh, 1882-1961). Net als Walser komt de jonge Grönloh in opstand tegen het rigide burgerdom met een zelfverzonnen kunstenaarsalibi, waarbij het wandelen voor hem toegang geeft tot een soort mystieke belevingswereld, die voor de 'heren' onbereikbaar is. Grönloh associeert zich (wandelend) met de koloniebeweging van Frederik van Eeden rond Walden, maar raakt snel teleurgesteld. Schrijven wordt voor Grönloh/Nescio het medium om de wandelervaringen te (her)belevén en te intensiveren. In zijn boeken creëert Nescio zijn alter ego's, Dichtertje, de Uitvreter en Bavink, die hij allen krankzinnig laat worden. Ze gaan ten onder in een soort verhevigde natuurervaring. Het Dichtertje valt van zijn voetstuk door overspel te plegen. De Uitvreter stapt van de Waalbrug af en Bavink wordt gek van de zon. Deze ultieme schrijfervaringen contrasteren sterk met zijn sombere kantoorbaan en zijn huiselijke depressies.

Wandelen in je hoofd

Net als bij Walser kom je in het werk en leven van Nescio manisch-depressieve tendensen tegen. Bij beiden is stilstand letterlijk dood in de pot; op kantoor en in de inrichting raken beiden hun inspiratie en talenten kwijt. Wandelen is de beweging naar het licht, de innerlijkheid, de (Walden)idealen en de erotiek die door de verkrampde burgerij en het eigen geweten verdrongen en verboden wordt. Wandelen is de ritmische beweging van het duister naar het licht, van weezin naar genot, van aangepastheid naar waanzin. Tenminste dat bedachten ze al schrijvend, beiden in kriebelschrift op onmogelijke blocnootje, eindeloos corrigerend. Het schrijven is voor hun veel méér dan een weergave van de wandeling, het is alsof de schrijvende handen de beweging van de voeten reproduceren en afmaken. Met het schrijven wordt de uiterlijke wandeling verinnerlijkt. Het landschap in de buitenwereld wordt een innerlijk landschap. Walser en Nescio lopen daarom altijd zonder kaart en kompas, zonder reisleiders en wandelgidsen: ze lopen in hun eigen hoofd. En tijdens hun wandelingen en zwerftochten op ongebaande paden, over hekken en prikkeldraad, stuiten zij op de grenzen van de waanzin. Beide schrijvers zijn uiteindelijk niet opgewassen tegen de verbeeldingswereld van de waanzin die ze schrijvend in hun achterkamer oproepen, en worden ze geveld door depressies en een rigide buitenwereld die de wandelwaanzin ontkent en verbiedt.

Russische pelgrim

Bestaat wandelwaanzin?

De vraag is of er een verband bestaat tussen wandelen en waanzin. Is er iets in het wandelen zelf dat mentale grenzen overschrijdt of was de waanzin bij voorbaat al aanwezig in de persoonlijkheidsstructuren van bijvoorbeeld Walser en Nescio, en bood het wandelen een uitlaatklep? Bestaat

wandelwaanzin? Voor de zichtbare hedendaagse wandelwereld, beheerd door het Wandelplatform, de ANWB, de natuurbeheerorganisaties en de talloze wandelclubs is het antwoord helder. De wandelaar is een recreant, en de waanzin komt hij hooguit als 'attractie' tegen op een 'witte wieven wandeling' of als (semi)religieus gevoel op het Pelgrimspad. Het recreatief wandelen is gezond voor lichaam en geest, en goed voor het ego; het verschaft een positief zelfbeeld en een goed gevoel. Door het wandelritme, de fysieke vermoeidheid en bepaalde endomorfine stoffen die het lichaam daarbij aanmaakt, ontstaat een romantische kijk op de werkelijkheid en treedt tijdens de wandeling een (imaginaire) verzoening op tussen het ego en de buitenwereld.

Op 1° Kerstdag 1956 stierf Robert Walser tijdens een wandeling door de sneeuw. De fotograaf die hem aantrof maakte deze foto van Walser met zijn laatste voetstappen. >

Vallen voor het verlangen

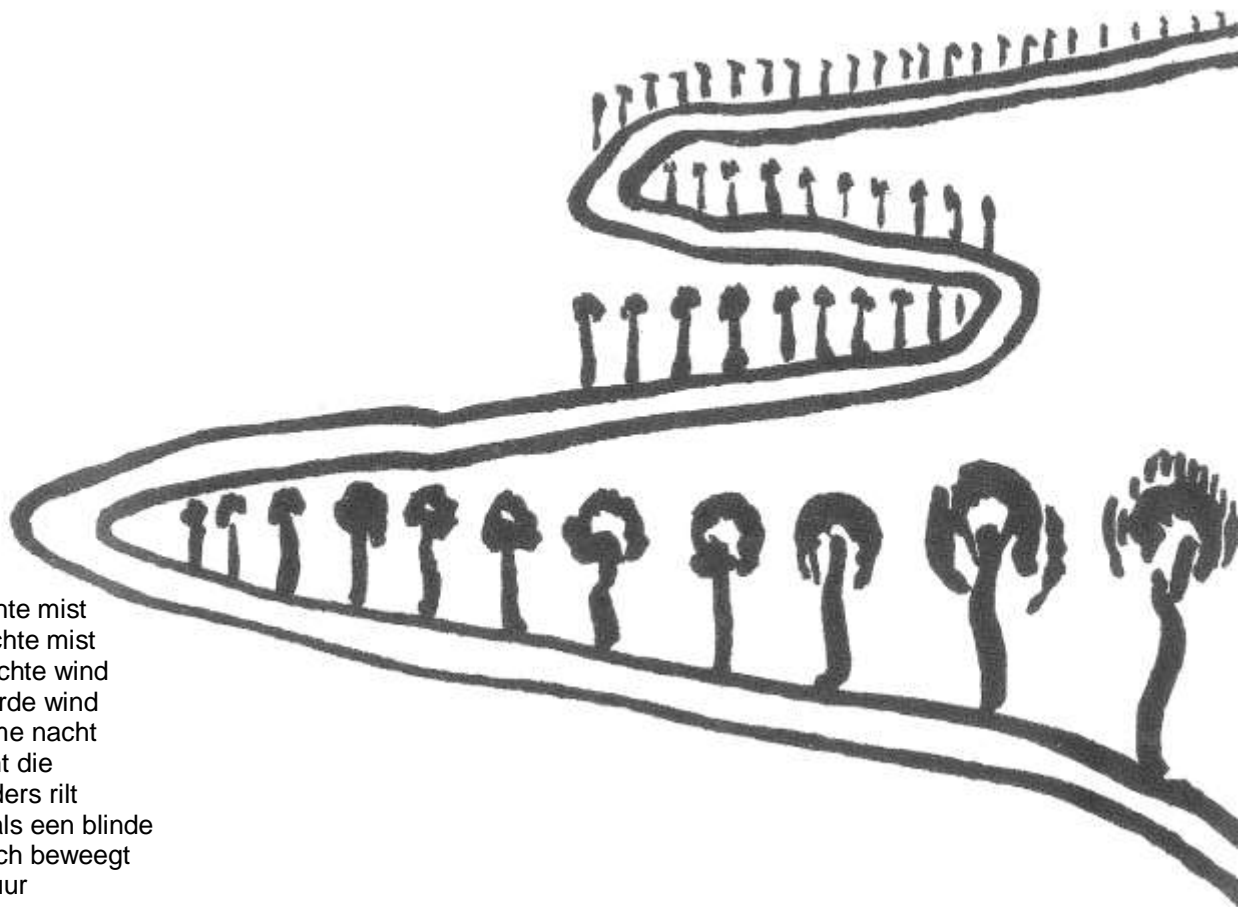
Hier zijn we tenslotte aangeland bij de kern van het verschijnsel dat we wandelwaanzin noemen. Voor onze beide schrijvers is het schrijven en wandelen een uiting van het verlangen. Een verlangen dat zich niet in taal of objecten laat vangen, maar dat paradoxaal alleen 'verlangd' kan worden. Schrijven en wandelen is dan een confrontatie met dit verlangen, dat altijd zal mislukken omdat, zoals gezegd, elke taal en handeling tekort schiet om het verlangen te uiten. Maar in zijn innerlijke dynamiek biedt dit verlangen het helderste licht of het grootste genot dat een individu kan dragen, intenser dan het seksuele genot. Het ritme en de productiviteit van het wandelen en schrijven biedt een houding en bescherming om er niet in te vallen en letterlijk waanzinnig te worden. Daarom biedt het wandelen en schrijven zowel begrenzing als toegang tot het verlangen. Nescio laat zijn helden diep vallen voor het verlangen, en blijft op die manier zelf aan de kant. Maar de prijs is groot. 'Boven het dal' schittert het verlangen, maar hij zit zelf gevangen in 'het dal der plichten': "En ik kijk en zie mezelf zitten, daar boven, en ik jank als een hond in de nacht." (1922). Ook voor Walser is het evenwicht wankel, pas als de psychiaters zijn leven gaan domineren, slaat voor hem de balans door naar de waanzin. Grönloh blijft aan de 'normale' kant, maar moet dat betalen met ondraaglijke depressies.

Wandelen als verlangen

Walser en Nescio tonen aan dat hun manier om dit onmogelijke en onweerstaanbare onderhuidse reservoir van lichte en zwarte manifestaties van verlangen te beheren en beheersen, het wandelen is. Maar dan de wandeling in het niemandsland van de geest; als zwerven, struinen, slenteren. Een doelloze wandeling dus, zonder gids, kompas, routekaartje en wandelfilosof. Zonder rugzak, Goretex en Meindls. Een wandeling als het leven zelf, met een grote kans dat de waanzin van het verlangen doorbreekt.

met dank aan Jacques Lacan en Raster nr 91 2000, Jacq Vogelaar over Robert Walser

de weg met de lichte mist
de weg met de dichte mist
de weg met de zachte wind
de weg met de harde wind
de weg in de warme nacht
de weg in de nacht die
tot over de schouders rilt
de weg die stil is als een blinde
de weg die wild zich beweegt
als rad van avontuur
de verwerkte weg
de weg waaraan gewerkt wordt
er gaat niets nergens recht af op
de helder kloppende ruimte

het paard draaft zijn manen vochtig
de vogel vliegt zijn vleugels vol
de mens sterft dorstig

Lucebert
1952

